

त्यास ! पाठी उभा आनंदे' (अ. ११ ओवी १६ आणि १७) सर्व ग्रहांवर श्रीस्वामीचेव स्वामित्व आहे. "अंधकार जसा सूर्यमुळे नष्ट होतो, तसे ग्रहपीडादोष हे गुरुकृपेने नष्ट होतात." (अ. ११ ओवी १११) असे ग्रंथकत्याने आवर्ज्ञन सांगितले आहे. ग्रहपीडेतून कुणाकुणाला मुक्त केले, त्याच्या अनेक कथा अध्याय बाराव्यात आहेत. अध्याय तेरावा हा योगमार्गाचे विवरण करणारा आहे.

संसाराचे स्वरूप कोणते ?

संसार हा दुःखस्वरूप आहे हे खरे. पण त्या दुःखाची विविधता किती आहे ? तर पुष्कलच ! चरित्रकाराने ती सांगताना म्हटले आहे की, आज माणूस यंत्रयुगात जरी वावरत असला तरी अहंकार आणि अविवेक प्रबल झाल्याने तो दुःखीच आहे. त्यासाठी 'उठता बसता ग्रास घेता'। जपा तुम्ही नाम तत्त्वता ! श्री स्वामींस तुमची सर्वचिंता ! ते तुम्हा सदा रक्षिती' (अ. १५ ओवी ८) हे नाम कसे घ्यावे ? तर 'चित्तेकाग्र करोनी'। नासाग्री इष्टी देवोनी। मन प्राण एकवटोनी। श्रीस्वामीनाम जपावे' (अ. १५ ओवी ९) ज्या प्रपंचात माणूस सदैव व्यग्र आहे तो प्रपंच आहे कसा ? तर 'प्रपंच अवघा हा कठीण'। तेथे केवी सुखसंधान ! अव्यवहार्य अज्ञान लक्षण ! मूर्खपणे सर्व वर्तती' (अ. १५ ओवी १४) ही प्रपंच-नौका आहे कशी ? तर ती पुटकी आहे. असमाधानाची अनेक छिद्रे तिला पडली आहेत. मग हा भवसागर ती कशी पार करणार ? मध्येच ती बुडून जाईल ! बुडतेपणाचे दुःख काय सांगावे ? डोळ्यादेखत माणूस दुःखाच्या खोल गर्तें पडतो. व्यवहार म्हणाल ? तर तो कसा ? अगदी तिरपागडा ! लोक सदैव नांवेच ठेवतात... दूषणाच देतात. मूर्ख ठरवितात ! मग समाधान कुठले टिकयला ? संसारात किंतुही धन मिळाले तरी ते कमीच पडतो. आप्स-स्वकीय-कुटुंबीय हेही सतावून सोडतात. कुणी निंदा करतो, तर कुणी अपमान करतो. हे सर्व असह्य होते. आत्मविश्वास डळ्याळू लागतो. घाबरांडी उडते. प्रपंचायात्रा फार फार कठीण होऊन बसते. अध्यविर ती टाकूनही जाता येत नाही. नुसतेच वय वाढले ! बुध्दी वाढली नाही काय ? अशी टवाळी होऊ लागते. 'ऐसे अनंतदूषण मेळी'। तेथे अति प्रक्षोभ भावी। लिहिले तैसे प्रारब्ध गिळी। तेवि कैसे समाधान' (अ. १५ ओवी २५) पुढे शरीरही थकते. रोग जडतात. मग सुख कुटून लाभणार ? म्हणून व्यथा-व्याधी नाहीत तोवरच श्रीस्वामीनामाचा आधार शोधावा. व्यसनाधीन माणूस अर्धमेलाच असतो. तो देवाधीन होणे कदाचिपि शक्य नसते. 'स्वार्थपुरती जवळीक आणि पाठ किरली की निंदा हा तर प्रपंचाचा स्वामावच आहे.' (अ. १५ ओवी ४२ आणि ४३) प्रपंच किती मिथ्या ? तर वांडेला पुत्र होईल काय ? सशाच्या शिंगाचे धनुष्य करता येईल काय ? कासवाच्या दुधाने आंधोळ करता येईल काय ? वान्याचा

मंडप घालता येईल काय ? हे जसे शक्य नाही; तसे प्रपंचात सुख मिळणे अशक्य आहे. प्रपंचाला परमार्थाची जोड दिली तरच विवेक, समाधान, संथम, या गोष्टी आचरणात येऊन सुख-आनंद-शांती प्राप्त होऊ शकते, हे ध्यानात ठेवावे.

मंत्रस्मरण कोणते करावे ?

भक्तिसेवा करणे म्हणजे नामस्मरण करणे होय. हे नामस्मरण वा मंत्रस्मरण कोणते करावे ? याविषयीचा उहापोहही ग्रंथकत्याने केला आहे. (१) सद्गुरुंनी दिलेला कृपामंत्र म्हणजे नाम होय. ते जे कोणते असेल ते घ्यावे. त्यात बदल करू नये. (२) गायत्री मंत्रही सिद्धमंत्र आहे. गुरु भेटले नसतील तर गायत्री मंत्राचा जप करावा. (३) मृत्युंजय मंत्र म्हणावा. (४) श्रीगणेशमंत्र म्हणावा. (५) कुलदेवता, इष्टदेवता, श्रद्धादेवता यांचाही मंत्र म्हणावा. (अ. १६ ओवीबंध १ ते ८३) मुख्य गोष्ट अशी की, कोणता ना कोणता तरी मंत्र पठनात असावा; त्याचे नित्यस्मरण करीत असावे. 'समस्तमंत्रदेवता वश होती'। श्रीस्वामीसेवे संतोषती। भक्त जे जे इच्छिती। ते ते स्वभावे पावती' (अ. १७ ओवी ६) या चरित्रग्रंथात श्रीस्वामीनी भक्तांवर कशी कृपा केली ? बाळप्पा, चोळप्पा, सुंदराताई इत्यादींना कसे रक्षिले ? वेगवेगळ्या विभूतींनी श्रीस्वामीप्रकृती कशी वाढविली ? असे अनेक संदर्भ दिले आहेत. कथापाग पुष्कल आहे. तरीही तत्त्वबोध त्यात विशेषत्वाने पहावयास मिळतो. श्रीस्वामीनाम नित्य जपावै हा त्यातला मुख्यार्थ आहे. कलियुगात दुःखे फार... कारण बुद्धिमालिन्य फार म्हणून ! 'परमात्म्याचे अनुसंधान। श्रीस्वामीकृपे लागे मन। नित्यकरिता जप, पाठ, ध्यान। अंतःकरण शुद्ध होई' (अ. १९ ओवी ११) भक्तिसेवा कशी घडेल ? अशी तळमळ चरित्रकाराने व्यक्त केली आहे. 'चित्तस्थिर होणेसाठी'। नामस्मरण मार्ग जगजेठी। नष्ट करणे बुद्धी नाठी। कृपा करणे सधिदानंदा' (अ. २० ओवी २३) अशी प्रार्थना त्याने केली आहे. प्रपंची राहून परमार्थ करणारा तो भला भक्त होय. 'अनेक जन्म जरी घेणे। भक्तिभावे तवसेवा करणे। हेचि आम्हा दीजे लेणे। सत्संगतीने सदासुख' (अ. २० ओवी १४) अशी विनवणी ते करतात. 'गुरुस्मरण हाचि आचार। जाहिलो पाहिजे कलियुगी'... 'नाममंत्रस्मरण हेचि पुण्य'... 'म्हणेनिया गुरु हाचि धर्म। अन्य मार्ग नाही कर्म। उत्तमगती प्राप्तीस्तव। गुरुपादुका सेवी निरंतर' (अ. २१ ओवी ४२ आणि ५५) भावभक्तीचा मळ फुलावा व देवकृपेचा सुगंध प्राप्त व्हावा, अशी मनोकामना ग्रंथकत्याने व्यक्त करून ग्रंथसमाप्ती केली आहे.

॥ श्रीस्वामी समर्थ जय जय स्वामी समर्थ ॥

जीवनाची छाया

- शाम जुवळे, मुंबई.

मा

णूस आपल्याच सावलीला कधीकधी घाबरत असतो. उगाच भिवून सर्पाचा आळ (आरोप) घालीत असतो. अशा प्रकारे असेही लोक अज्ञानात वावरुन स्वतःचे अमूल्य जीवन वाया घालवित असतात. अज्ञान दूर केल्याविना ज्ञान प्राप्त होत नाही. अंधार गेल्याविना प्रकाश प्रवेश करीत नाही. प्रकाश दडलेला नसतो. प्रकाश स्वयंसिद्ध असतो. ज्ञान हेही स्वयंसिद्ध असते. यास्तव अज्ञान दूर करण्याच्या प्रयत्नात माणसाला सतत रहावे लागते. समर्थ रामदास स्वामी म्हणूनच “यत्न तो देव जाणावा” असा सदुपदेश मोठ्या कळकळीने करीत होते. प्रत्येक गोष संयम राखून आत्मविश्वासाने केल्यास मनाला भयाभीती न दाळगता लोकांमध्ये प्रेमाने वागता येणे शक्य होत असते. येथे चढाओढीची वृत्ती न राखता प्रेमाला प्राधान्य द्यावे लागते. स्पर्धा ही चढाओढीने चालत असल्यामुळे मनात कटुता निर्माण करीत असते. बाढ्यतः जरी खेळकर वृत्तीचे प्रदर्शन माणूस, करीत असला तरी पराजयाने माणूस थोडातरी नाउमेद होत असतो. परंतु सर्व साधारणपणे असा माणूस अनुभवाने शहाणा होत जीवनात इतरांच्या वर ताण करण्यास सज्ज रहात असतो. परंतु आत्मियतेचे प्रेम ढासळते असते. असे होणे अर्थातच जीवनाच्या दृष्टीने

अनुचित असते. सत्य-जीवनाचा खरा अर्थ न उमजल्याने अशी दैनावस्था होत असते. एकच परमेश्वर अनेकत्व धारण करून राहिल्याने विविधता निर्माण झाली आहे. विविधतेमुळे एकाग्रता अधिक बळकट होत असते. एकच एक परमेश्वराचे हे कौशल्य आहे. कौशल्यात स्मणीयता आहे, आणि याच रमणीयतेत दैवी प्रेम आहे. दोन नेत्रांनी दिसणारे रमणीय दृश्य एकच एक असते. हे एकत्व म्हणजेच परमेश्वर होय. द्रष्टा एक, दृश्य एक आणि दर्शनही एकच एक आहे. हेच परमेश्वराचे दर्शन होय. मन हे सर्व शरीर व्यापून एकच एक वस्त असते. मन हा परमेश्वरी अंश असल्यामुळे त्या मनाला एकत्वाचे शिक्षण दिल्याने पूर्णत्व प्राप्त करून घेता येते. मन विषय-वासनेत फाकले असता कमजोर होत असते. एकत्व मानल्याने मन बळकट (शक्तिमान) होत असते. विश्वाची संघटीत शक्ती (चैतन्य) एकच एक असते आणि तीच एक परमेश्वरी शक्ती होय. परमेश्वराशी एकत्व राखणे हीच परा (परम) - भक्ती होय, हीच अमृत-भक्ती होय.

शंखा (दृढ आत्मविश्वास) आणि सबुरी (नीतीयुक्त धैर्य) अंगी ठामपणे वसल्याविना मनाला एकाग्रता प्राप्त होत नाही. हाच येथील सिद्धांत होय,

परमेश्वराने मानवाला दिलेले जीवन ही परमेश्वराची छाया (आश्रय-स्थान) होय. परमेश्वराने प्रत्येक व्यक्तीला स्वतःच्या पदराखाली सुख-शांतीचा आसरा (सहारा) दिलेलाच आहे. ही परमेश्वराची खास मानवास दिलेली दैवी-देणगी आहे. या देणगीकडे पाठ फिरवून प्रगती साधू इच्छिणारी व्यक्ती प्रकाशाकडे पाठ फिरवून अंधाराकडे वाटचाल करीत असते. यात तिळमात्र शंका नाही. यामुळे विद्वत्ता असूनही विनाश ओढवत असतो. विधात्यापुढे विद्वत्ता फिकी पडत असते. “विद्या विनयेन शोभते” हेच सत्य-वचन आहे. “सा विद्या या विमुक्तये” हे संस्कृत सुभाषित या सत्य-वचनाची खाही देत आलेले आहे. कोणत्याही प्रकाशची नशा न बाळगता अंगी नम्रता असावी हेच श्रेयस्कर होय. “नम्र झाला भूता। त्याने कोंडिले ‘अनंता ॥’ हे संत तुकाराम महाराज यांचे सखोल आणि स्वानुभवाचे सत्य बोल आहेत.

परमेश्वराची जीवाला एकच ओढ (आस) असणे ही महान सद्भाग्याची बाब आहे. भक्ताची ही मूल्यवान टेव होय.

पाऊल चाले एकापुढे एक
तुळ्याच रे भीलनाते।
ओढ ही असे एकचिरे एक
हाणूनचि गती पाऊलाते ॥१॥
तुळ्याविनाचे नसेचि रे सुख.
आनंदाचे हेचि नाते।
भाव हा असे एकचिरे एक
दुजे न काहीच येथे ॥२॥
देह हाथि तू एकचि रे एक
अद्वैत येथे, नांदते।
श्यासागणिचे हेचि ते सुख
दुजे काहीच न जाणवते ॥३॥
प्रेम असे ते एकचि रे एक
प्रेमाविना जग रिते।
आस मनाची एकचि रे एक
तुलाच रे, पुकारिते ॥४॥

जीवन म्हणजे प्रत्येक व्यक्तीची संजीवनी-विद्या होय. विद्येत असणारी अद्भुत शक्ती इतरव लाभणे अशक्य आहे. मनाचा मोह विद्याच दूर करू शकते. मनातील सान्या शंका विद्येने दूर सारल्या जातात. विद्येमुळे ज्ञान लाभत असते. विद्येवरील विश्वास म्हणजे श्रद्धा होय.

“विद्येनेच मनुजा, आले श्रेष्ठत्व या जगामाजी” असे एक जुने सुभाषित आहे. मानवाचे श्रेष्ठत्व विद्येनेच सिद्ध करून दाखविले आहे. हेच एक श्रेष्ठत्व विरकाल टिकून रहाणारे आहे. मानवाचे बाकीचे श्रेष्ठत्व अल्पजीवी आहे, हे आता अनुभवाने सर्वास जाणवले आहे. अल्पजीवी श्रेष्ठत्व वा सुख-

शान्ती स्वतःबरोबर दुःखाला आमंत्रित करीत असते. यामुळे व्यक्ती चंचल मनाला बळी पडत असते. मनाचा चंचलपणा म्हणजे जीवनातील एक भयानक विकृती होय. जे जीवन आनंदाने वहात असते ते जीवन जीवाला सुखवित असते आणि प्रशान्ती प्रदान करीत असते. अहंकारविरहित विद्या म्हणजे ज्ञान होय.

“विद्या” या शब्दाचा अर्थ जे हृदयात दडलेले आहे, ते ज्ञान बुद्धिव्यापारा बाहेर काढणे असा आहे. बुद्धीचा हाच खरा सदुपयोग होय. मनावर निर्यत्रंग ठेवून प्रत्येक कर्म सुयोग्य रीतीने करण्यास सद्बुद्धी पुढे सरसावत असते. बुद्धीचे परिवर्तन सद्बुद्धीत करणे हे विद्या प्राप्त करून घेतल्याचे घोतक होय. ज्ञान लाभल्याची ही खाही होय. सद्बुद्धीला शास्त्राने “प्रतिभा” म्हणून गौरविले आहे. विद्या दिली असता यादत असते. त्याग-वृत्तीचे हे अनन्यसाधारण महत्व विद्येनेच मानवाला पटवून दिलेले आहे. आज विद्येचे हे सर्वोच्च भूषण विस्मरण पावल्यामुळे जगाला दैनांवरथा प्राप्त झाली आहे. विद्येपेक्षा श्रेष्ठ धन. जगात नाही. लक्ष्मीच्या जोडीला सरस्वतीचे स्मरण करावेच लागते. अद्वयतेचे आत्मियतेचे हे स्मरण म्हणजे मानवी जीवनाचा पाया होय. नामस्मरणाचे अनन्यसाधारण महत्व यात दडलेले आहे. हे हृदयात दडलेले रहस्य विद्या मानवाला उलगडून दाखवित असते. विद्येविना मानवाची प्रगती सुखदायक होणे अशक्य आहे. प्रगतीचे दोन पाय म्हणजे सरस्वती व लक्ष्मी या दोन देवता होत.

माणसाचा सर्वात बलाढ्य शत्रू म्हणजे मोह होय. रावणालासुद्धा मोह पचविता आला नाही. श्रीरामाने सर्वप्रथम मोहाचा पाडाव केला आणि त्याच्या जागी प्रेमाला सिंहासनावर बसविले. प्रेमाचा राज्याभिषेक प्रभू रामचंद्राने प्रथम केला. प्रथम स्वतः अरप्यवास प्रेमाने भोगला. त्यागवृत्ती प्रथम अंगी बाणविली. भावना बाजूला समरून कर्तव्याची प्रथम अंमलबजावणी केली. सान्या जगाला कर्तव्याची थोरवी काय असते, हे प्रत्यक्षपणे दाखवून दिले. कर्तव्यपालन करूनच भावना जपावयाच्या असतात याचा भव्य आदर्श श्रीरामाने जागापुढे सर्वप्रथम ठेवला आहे. याचा आज जगाला विसर पडल्यामुळे जगाची दुर्दशा झाली आहे. नुसता देखावा करून पुरुषोत्तम होता येत नाही. मयदिव्ये काटेकोरपणे पालन करून मर्यादा-पुरुषोत्तम निर्माण होत असतो.

मर्यादा ही जीवनाची छाया होय.

शीतल छाया ही ईश्वरी-कृपा
कृतज्ञता हे मानवाचे कर्तव्य
कृपा-कृतज्ञता हा योग...

संतसाहित्य संस्कृतीला वाहिलेले मासिक, ‘प्रसाद’चा सुवर्णमिहोत्सव

- डॉ. अशोक प्रभाकर कामत

❖❖❖

भारतीय स्वातंत्र्याच्या सुवर्णमिहोत्सवाबरोबरच
‘प्रसाद’ या संतसाहित्य संस्कृतीविषयक
वाङ्मयाला वाहिलेल्या छ्येयबाढी मासिकाचाही
सुवर्णमिहोत्सव साजरा होतो आहे. सत्वसंपन्न
साहित्यिकांचे पाठबळ, भारतीय संस्कृतीचे प्रेरक
दर्शन घडविणारे विशेष अंक, उत्स्फूर्त वाचक
सहभाग, कर्मयोगावर भर देणारी सर्वोपयोगी
सामग्री यासह ‘प्रसाद’ने यशस्वी वाटचाल केली.
सर्वांत प्रसंत वाङ्मयापेक्षा वाचकांची अभिरुची
अधिक संपन्न करीत राहील असे सकास साहित्य
नित्य प्रकाशात आणज्ञ ‘प्रसाद’ने एक सांस्कृतिक
इतिहास कसा घडविला, त्याचे हे एक दर्शन...

❖❖❖

भा

रतीय स्वातंत्र्याच्या पहिल्या भाहिन्यात ‘प्रसाद’ सुरु झाला त्यावेळी संपादकांनी म्हटले होते:

“महायुद्धामुळे युद्धमान राष्ट्रांच्याच नव्हे तर संपूर्ण भानवी जीवनात क्रांती घडून येते. जीवन जगण्याच्या पद्धती बदलतात. दृष्टिकोन बदलतो. प्रचलित मूल्ये नष्ट होतात. नवी अस्तित्वात येतात. एकीकडे जीवनाची नवी संघटना तर दुसरीकडे पूर्वग्रह व पूर्वसंचित यांच्या जोरावर नवे भेदभाव निर्माण करण्यात येतात... वर्तमानातील भूत नेहमी भविष्यावर मात करण्याचा प्रयत्न करीत असते. आपले संघराष प्रबल व्हवे यासाठी भारतीय संस्कृतीच्या घटकांनी स्वतः सुसंघटित झाले पाहिजे. आपल्या विशिष्ट परंपरेची व गुणांची जोपासना करून मिळविलेले सामर्थ्य व ऐश्वर्य, अखंड व अजिंवय अशा भारताच्या सेवेला लावण्याविषयी प्रतिज्ञित झाले पाहिजे. आणि म्हणूनच महाराष्ट्राची अस्मिता जागृत, वृद्धिंगत व कार्यक्षम करणे हे ध्येय आम्ही समोर ठेवले आहे. सुशिक्षितांना सुसंस्कृत करण्यासाठी व सुसंस्कृतांना स्वाभिमानी करण्यासाठी, महाराष्ट्रीयांचा न्यूनगंड करण्यासाठी, त्यांचे अंतःकरण प्रभावी व आक्रमक उच्चागण्ड

निर्माण करण्यासाठी हरप्रथत्न करण्याचे आम्ही निश्चित केले आहे.”

स्वातंत्र्याच्या उंबरठ्यावर अशी ध्येयनिष्ठा अन्य किती मंडळींनी व्यक्त केली आणि खडतर वाटचाल करीत राहून ती अर्थपूर्णही करून दाखविली? यावे उत्तर देण्यासाठी ‘प्रसाद’कडे कुणालाही वळावेसे वाटावे इतका त्याचा सारा प्रवास प्रेरक आहे.

गेली पत्रास वर्ष ‘प्रसाद’ने आपले ब्रीद सोभाळले. त्याने मराठी जीवनातील विविध वैशिष्ट्ये, प्रेरक शक्ती प्रकट केल्या. चार पुरुषार्थांचा वेळोवेळी परामर्ष घेतला. त्यासाठी प्रासादिक धार्मिक लेख दिले. जुन्या पिढीने दच्यू नये त्याचबरोबर नव्या पिढीने बिचकू नये यासाठी ‘प्रसाद’ने तत्त्वचिंतनपर लेखन प्रकाशित केले. वाचकांच्या संदर्भिरुचीला धक्का लागेल असा काहीही मजकूर ‘प्रसाद’ने दिला नाही.

आद्य संपादक य. गो. जोशी मराठी कथा साहित्यात आपल्या सत्वसंपन्न लेखनामुळे विलक्षण जनप्रियता मिळवून होते. त्यांना केवळ ललित वाङ्मयाला वाहिलेले

नियतकालिक काढून आपले यश सर्वप्रकारे वाढविता आले असते. पण ते ललितलेखनाबरोबरच संतसास्वत आणि भारतीयता श्रद्धापूर्वक जपणारे एक संस्कारक संपादक होते. संकुचित अहंकाराच्या पलिकडे पोहोचलेले एक श्रेष्ठ साधकही होते. त्यांनी व्यापक समाजिक सांस्कृतिक पुनरुत्थानाला महत्त्व दिले. पुढे त्यांचे सुपुत्र म. य. जोशी यांनी वडिलांनी घालून दिलेला पाया भक्तम केला. 'प्रसाद'चा विविध अंगांनी विस्तारही केला. आज त्यांची कन्या सौ. उमा ही आपल्या वडिलांच्या समर्थ सज्जन परिवारासह 'प्रसाद'ची धुरा सांभाळण्यासाठी सिद्ध झाली आहे.

अशी तीन पिढ्यांची प्रकाशाकडे यशस्वी वाटचाल म्हणजे 'प्रसाद'! म्हणूनच त्यांची अर्धशती अत्यंत कृतकृत्यतेची म्हणाथला हवी.

ज्येष्ठ लेखकांचे सहकार्य

अलिकडच्या काळात ज्यांनी वारकरी संप्रदायाला नवे कालोचित रूप देण्याचा सफलतापूर्वक प्रयत्न केले ते आधुनिक संत सोनोपतं दोंडेकर हे 'प्रसाद'चे एक जेष्ठ लेखक आणि पालक. त्यांची अनेक प्रवचने प्रसादच्या माध्यमातून सर्वांसमोर आली. मान्यवर पंडित आणि रसील्या शैलीत लिहिणारे स. आ. जोगळेकर हे प्रसादचे आरंभी पासूनचे दुसरे लेखक संवर्धक. या दोहोंनी ऐहिक जीवनाचे शाश्वत सौंदर्य आणि पारमार्थिक साफल्य स्पष्ट करून 'प्रसाद'ला एक सुरुचिपूर्ण डॉल निर्माण करून दिला. जीवनाच्या बहुअंगांनी व्यावहारिक विचार करण्याचे कालोपयोगी सामर्थ्य देणारे तिसरे ज्येष्ठ लेखक डॉ. प्र. वि. शेजवलकर. त्यांच्या मुक्त चिंतनातून प्रसादची प्रसन्नता टिकून राहिली.

धुंडामहाराज देगलूरकर, बाबासाहेब खापडे, महादेवशास्त्री जोशी, रा. के. रानडे, आचार्य शंकरराव जावडेकर, ऋ. ग. बापट, के. वि. बेलसरे, स. कृ. देवघर, डॉ. प्र. न. जोशी, डॉ. श्री. द. देशमुख, च. गु. जोशी अशी कायम योगी श्रेयनामावली 'प्रसाद'ने कायम राखली.

'प्रसाद' मासिकाबरोबरच 'प्रसाद' प्रकाशन या ज्येष्ठश्रेष्ठ सारस्वतांच्या तपास्येतून नावारुपाला आले.

व. पु. काळे, रणजीत देसाई, अच्युत बर्वे, लीला गोळे, प्र. के. घाणेकर अशा नव्या दमाच्या किंती ललित लेखकांना 'प्रसाद'ने प्रथम प्रकाशात आणले हे नमूद करण्यासारखे आहे.

ज्येष्ठ श्रेष्ठांचा मान राखणारा आणि नव्यांना त्याच्यामागून पुढे नेत रुहणारा, महाराष्ट्राबरोबर बुहन्महाराष्ट्रातही वाचकप्रिय असणारा 'प्रसाद' आपल्या वैशिष्ट्यासह एकमेव ठरला.

बापूसाहेबांचे कर्तृत्व

७ नोव्हेंबर १९६३ रोजी भाऊ - महाराष्ट्राचे मान्यवर कथालेखक आणि संतसाहित्याचे जाणकार उपासक य. गो. जोशी अचानक गेले आणि 'प्रसाद' पोरका झाला. पण प्राचार्य सोनोपतं दांडेकरांसारखे वारकरी विद्यापीठाचे लोकमान्य कुलगुरु भाऊंचे बंधुतुल्य स्नेही होते. त्यांनी मनोहर यशवंतांच्या पाठीशी राहून त्यांना 'प्रसाद'चे सांरथ्य करावयास लावले. त्यांनी गेली पन्नास वर्षे भाऊ आणि माभा यांचे स्वप्न सर्वांथने साकार केले आहे. गेली पन्नास वर्षे सातत्याने सुरु असणारे आणि संत वाङ्मयाला वाहिलेले असे. वाचकमान्य मराठी मासिक दुसरे दाखविता येणार नाही. कमीतकमी वर्षणीत दोन ठोस विशेष अंकांसह चांगल्यात चांगले वाचकांना नियमितपणे देणारे असे मासिक भराठीत काय अन्यही एखाद्या भाषेत असल्याचे ऐकिवात नाही.

'प्रसाद' हे एक व्रतच म्हटले पाहिजे. भाऊंचा कटाक्ष असायचा : 'वाचकांना जे हवे आहे ते देत राहून संवंग वाङ्मय प्रकाशित करण्याएवजी वाचकांच्या दृष्टीने जे चांगले व. इष्ट असेल असे सक्स वाङ्मय द्यायला हवे.' यासाठी सत्त्वसंपन्न संतसाहित्यलेखक - उपासकांना एकवटणे, त्यांच्याकडून नियमितपणे लेखन मिळविणे, ते चांगल्या रीतीने मुद्रित करणे हे सारे संपादन-प्रकाशन कार्य व्यवहार्यतः आव्हानेच होते. पण मनोहर - यशवंत/बापूसाहेब जोशींनी हे अखडपणे व्रत म्हणून स्वीकारून ते चांगल्याप्रकारे कलन दाखविले. त्यांच्यापाठी, अभ्यासक संपादकाला आवश्यक अशी सारी गुणसंपदा तर आहेच, पण शुद्ध आचार, सुनिश्चित विचार आणि आवश्यक तेहा सडेतोड उचार अशी त्रिवेणीही आहे. ते नित्य हसतमुख असतात. आल्यागेल्याशी प्रसन्नपणे बोलतात, पण 'प्रसाद'च्या कार्यालयात एक स्वर्यशिस्त आहे. इथे काम करणारा प्रत्येक माणूस हा बापूसाहेबांच्या परिवारापैकी आहे, अशा निष्ठेने वागतो. उगाच कुणीतरी येऊन काहीतरी बोलतो-करतो आहे, असे 'प्रसाद' मध्ये तुम्हाला दिसणार नाही. खेळीभेळीचे वातावरण कायम पण कामाचा उरकही तसाच, 'प्रसाद'चा वाचक पुण्यात आला की तो कार्यालयात येणार. मोकळेपणाने आपल्या प्रतिक्रिया व्यक्त करणार. प्रसंगी आपल्या अडीअडंचणीही त्यांना सांगणार. या अडंचणी अर्थात्तच सामाजिक सांस्कृतिक प्रश्नासंदर्भात असतात. मग त्यात वाढदिवस कसे करावेत, केक कापावे की दुसरे काही करावे, मुंज आवश्यक आहे की नाही, मराठी माध्यम का इंग्लिश अशा गोष्टी येतात. संपादक त्यांची दखल घेतल्याशिवाय राहत नाही.

बापूसाहेबांशी साधे बोलले तरी त्यांची अशी एक स्वतंत्र्य

दृष्टी आपल्याला या संदर्भात जाणवू शकते. त्यांनी लिहिलंय... आपल्या भारतीय संस्कृतीबद्दल लोक एकतर भरमध्ये अभिमानाने बोलतात किंवा पाश्चात्य संस्कृतीच्या प्रभावाखालील मंडळी अगदी दुसऱ्या टोकाची विधाने करतात. पण अनेक अंगांनी विस्तारलेली भारतीय संस्कृती ही अशी पटकन दोन चार वाक्यात शेरेबाजी करावी अशी गोष्टच नाही. खरोखर ती आधी आपण समजून घेतली पाहिजे.”

* हे म्हणत असताना बापूसाहेबांच्या समोर आजची निउद्याची नवशिक्षित तरुण पिढी आहे. ज्यांचा संस्कृत-संस्कृती दोहऱ्यांशी संबंधच राहिला नाही, असे बरेच दुर्दैवी जीव आहेत. केवळ विज्ञान, पाश्चात्य भाषा, जीवनपद्धती यांचे बडिवार सांगणारे आततायी पंडितही आहेत. या सान्यांना बापूसाहेबांनी ‘प्रसाद’च्या माध्यमातून वारंवार दाखवून दिले : भारतीय संस्कृतीचे तत्त्वज्ञान रुक्ष कोरडे नाही. जीवन रसिकतेने आणि सर्वार्थाने परिपूर्ण कर्से जगावे हे सांगणारी ती जीवनपद्धती आहे. ‘प्रसाद’ला या दृष्टीने काही संदर्भमूल्ये प्राप्त झाले, म्हटले तर अतिशयोक्ती ठरू नये.

संस्मरणीय विशेषांक

देवदेवताविषयक विशेषांक दरवर्षी ऑगस्टमध्ये प्रकाशित करायचा ही ‘प्रसाद’ची एक अभिमानास्पद परम्परा. श्री गणेश, शिव, विष्णु, श्रीकृष्ण, श्रीराम, दत्त, बालाजी, हनुमान इत्यादी विशेषांक विशेष मान्यता पावले. ज्ञानेश्वर, रामदास, माणिकप्रभू, यासारखे संत सत्पुरुषविषयक अंक गाजले. खंडोबा, नृसिंह, साईबाबा, सरस्वती, गंगा, हिमालय, नवग्रह, चारधाम, गायत्री, सदगुरु असेही काही विशेषांक संदर्भमूल्याचे ठरले. आज हे अंक दुर्मिळ झाले आहेत.

उपक्रमशीलता हे प्रसादचे एक वैशिष्ट्यच म्हणावे लागेल. माझासाहेब दांडेकरांची अभंगसंकीर्तने, के. वि. बेलसरे यांच्या ‘उपनिषदांचा अभ्यास’ अध्यात्मदर्शन, स. आ. जोगळेकरांची सहाय्याद्वि, रा. के. रानडे लिखित माझी स्वप्ने, गीतेच्या गाभान्यात अशा अनेक लेखमाला ‘प्रसाद’च्या वाचकांना सांस्कृतिक सामर्थ्य देणाऱ्या ठरल्या. या मालातून ‘प्रसाद’ची वेद, पुराणे, उपनिषदे आदि श्रेष्ठ प्रकाशने सर्वांना मिळाली.

अध्यात्मप्रवण लेखमालांबरोबरच विचारप्रवर्तक निबंध, अंतर्मुख करणाऱ्या कथा, कर्मकांडाला अवाजवी महत्त्व न देता काळोचित अशा कर्मयोगावर भर देणारी सर्वोपयोगी शिदोरी ‘प्रसाद’ देत राहतो. सर्वांच्या जिह्वाभ्याच्या वाटतील अशा समस्या हेरून त्यावर वाचकांच्या दिलखुलास प्रतिक्रिया मागवून ‘वाचकसहभाग’ साफल्याने मिळविणारे ‘प्रसाद’ सारखे दुसरे उपक्रमशील नियतकालिक छाचित दाखविता

येईल.

‘प्रसाद’चा माझा क्रृष्णानुबंधही आता उण्यापुन्या बत्तीस वर्षांचा आहे, खरे तर संतसाहित्याच्या अध्ययनाची गोडीच मला ‘प्रसाद’मुळे लागली. विविध पंथांच्या भारतीय संतांच्या काव्य-कार्याचा तौलनिक अभ्यास करावा आणि तो ‘प्रसाद’ माध्यमातून उपासक-अभ्यासकांपुढे मांडावा, यात नेहमीच आनंद वाटतो. पुणे विद्यापीठातील संत नामदेव अध्यासनाच्या कार्याला वाहून घेतल्यानंतर गेल्या चौदा वर्षात ‘प्रसाद’ने मला सतत लिहिते ठेवले. त्यामुळे मला नित्य सत्संगव्यासंगाचा संतोष अनुभवता आला. ‘प्रसाद’मध्ये आलेला लेख दूरवर पोहोचतो, भरपूर वाचला जातो आणि त्याबद्दलच्या मार्मिक प्रतिक्रियाही ऐकायला मिळत्तात. त्यातून आपला अभ्यास अधिक सक्करी होण्यास मदत मिळते, असा माझा अनुभव आहे.

‘प्रसाद’मधील प्रसिद्धीमुळे मला गावोगावी सन्मित्र मिळाले. त्यांच्या उपक्रमात भाग घेण्यासाठी आवतनही आले. संत नामदेव अध्यासनाच्या यशस्वी वाटचालीस प्रसादने दिलेले विविधप्रकारे समाधान खरिततच प्रेरक ठरले आहे.

योगदान

सुवर्णभाषोत्सव साजरा करणारी नियतकालिके मराठीत इतरही असणार आहेत. पण स्वातंत्र्योत्तर पन्नास वर्षात नेमके कोणी, केव्हा नि कशा स्वरूपात समाजाला काय दिले याचा ताळेबंद सांस्कृतिक इतिहासकाराला द्यावा लागेल तेव्हा असे खरिततच म्हणावे लागेल : प्रसादने एक सात्विक परिवार निर्माण केला. त्यातून डोळस श्रद्धा, विनम्र अध्ययनशीलता, परम्परा अन् नवता यांचा कृतज्ञ समन्वय साधण्यात यश मिळविले.

अनेक जुनी धर्येयवादी प्रकाशने आपला प्रपंच नीटपणे न करण्याच्या अवस्थेत आलेली आढळतात. दूरदर्शनचे मनोवेद्यक, आकर्षण एकूण वाचनच बंद करीत घालले आहे. जी थोडीफार वाचणारी मंडळी आहेत, त्यांची भूक नानाप्रकारे भागविण्याची क्षमता वृत्तपत्रांच्या पुरवण्यांमध्ये दिसते. समन्वयशील संत परम्परेवर वेळी अवेळी बेळूट हळ्ये चढविणारे आणि सर्वं लोकनायकत्व मिरविणारेही एका नव्या चयळवादाला खतपाणी घालीत आहेत. अशा काळात घरातील लाहानमोरुचा सर्वांवर सुसंस्कार करण्याचे द्रवत अखंडपणे राखणारा ‘प्रसाद’ निश्चिततच अध्यात्मप्रवण आणि विवेकशील मराठी अभ्यासक उपासक-वाचकांचा एक भारदस्त मित्र आहे. त्याच्या पुढच्या प्रवासासाठी शुभेच्छा द्यायलाच हव्यात.

०००

अमृतकलश

भाग्यशाली संक्रान्त

(जुन्या 'श्री साईलीला' अंकातील शब्दधन)

श्री साईनाथ चरणी, अल्पहि करणी करीतसे हजर ॥
सर्वत्र दोष त्यागुनि, बुधजनि वावीत इजकडे नजर ॥१॥

॥ श्लोक ॥ (शार्दूलविक्रीडीत)

घेवोनी तिळगूळ गोड वदणे, हे बोल चोर्हीकडे ।
सारे प्रेमल हाति संचिति जणू हे वाकसुधेचे सऱ्ठे ।
गेले दुष्ट विकार पार सगळे, वाटे लयाला झाणी ।
वाटे प्रेम जलापगा सुविमला ही ऐक्य संवर्धिनी ॥१॥

श्री मत् परमदयाळु भक्तकामकल्पद्रुम, योगिराज,
श्रीसाईबाबा स्वार्थाचे पूज्य चरणकमलाचे दर्शनास
एका वेळेस त्यांचेच प्रेरणेने महासण मकरसंक्रातीच्या आधी
दोन दिवस श्री क्षेत्र शिलधी (शिरडी) स आलो होतो. त्यांना
जेव्हा जेव्हा आपल्या लेकराना आपल्यापाशी आणावयाचे
असते, तेव्हा तेव्हा त्या व्यक्तीकडून काही तरी महत्वाची कार्ये
(अगर कल्याण होण्यासाठीच) करून घेण्यासाठीच आणीत
असत व असतात अशी माझी दृढ समजूत आहे. कारण -
श्रीसाई - सर्वत्र व्यापक होते व आहेत. ही ठेव ज्याच्या
त्याच्या पुण्य वित्क्रियमाणप्रमाणे ती त्या त्या व्यक्तीस
मिळते; पण प्रत्यक्ष साश्रिध्यात बोलावण्यात त्यांचे काहीतरी
उद्दिष्ट हेतु असतातच व ते सकृत दर्शनी आम्हा अङ्ग कीटकाना
कळणे त्यांचे कृपेशीदाय अशक्यच होय.

त्या साली प्रियबंधू-कैलासवारी श्रीकाकासाहेब दीक्षित व
कैलासवारी सौ. मा. काकीसाहेब आदि मंडळी श्रींचे
चरणसेवेत होती. आलो त्या दिवशी विशेष काही बोलणे वैरे,
दक्षिणा वैरे श्रीर्णी मारीतली नाही. संध्याकाळी चार
साडेचारचा सुमार असेल. काकासाहेबांचे वाडगात बिन्हाड
ठेवून श्री मशीदीकडे श्रींच्या धुळवर्णनास गेलो. बरीच
अपरिचित व परिचित मंडळी श्रींचे चरणसान्निध्यात,
सभोवार बसलेली होतीच. श्री - काहीसे बोलत होते व चिलीम
एका हातात होतीच. श्रीचरणी भाल ठेविले. श्री कोमलकराने
पूर्णपणे माझे मस्तक हालवून म्हणाले, उठ, बैस तिकडे.
(जात्याच्या नजिकच्या खांबाकडेस हाताने दाखविले.) तेथे
बसलो. त्यावर श्रीने म्हटले, "कितीजणे आलात, किती दिवस
राहणार?" मी म्हटले, "जशी मालकांची आज्ञा" इतके

❖❖❖

श्री साईलीलाच्या अमृतमहीत्सवी
बाटचालीनिमित्त आपण गेलेवर्ष जुन्या
अंकातील शब्दधन 'अमृतकलश' म्हणून
प्रकाशित करीत आहोत. मध्यप्रदेशातील
साईभक्त श्री गडकरी यांच्या संग्रहातील एक
जुना लेख. साईबाबाचे भक्त श्री साईसुत
शामदास उर्फ उद्धवेश यांनी १९२६ च्या अंकात
हा लेख लिहिलेला आहे

❖❖❖

म्हणून स्वरस्थ बसलो. बन्याच मंडळीचे येणे-जाणे व त्यांची
अनंत प्रकारची गान्हाणी आपआपल्या परीने जो तो श्रींस
निविदित होता. ते दिवस शाळु असल्याने श्रीसवितानारायण
अस्ताचलास झाटझट जातच होता. श्रींची संध्याकाळची
फेरीची वेळ आली. सर्वांसी श्रींनी उदी घेण्यास संगितले त्या
त्या प्रमाणे ज्यांनी त्यांनी श्रीकरांतील प्रसादी उदी घेतली.
श्रीही उठले. त्यावेळचा तो भक्तसमुदायाचा देखावा व श्रींची
नयनमनोहर गौरवर्ण मूर्ति व त्यांचे प्रत्येक फेरीचे वेळची
निघणारी वाक्सुधा व त्यांचे सकाळ्ये, दोन प्रहरचे व
संध्याकाळचे फेरी करण्याचे उद्देश काय? आदि विचार व
त्यापासून आम्हा मानवांनी काय बोध घ्यावयाचा व ते काय
म्हणून या तीन फेळ्या (त्रिकाळ) करीत असत. याची मी माझी
जी अल्प समजूत झाली आहे, ती केव्हा तरी लिहीन. फेरी
वैरे झाली. उत्कट गुरुभक्तीचा ठेवा ज्या प्रिय कै
काकासाहेबांना मिळाला ते व मी आणखी दोन तीन मंडळीसह
वाड्यात आलो. चहा वैरे घेणे झाल्यावर आम्ही उभयता श्री
मल्हारीमार्तड प्रभूचे देवळावरुन फिरण्यास गेलो. (त्यावेळेस
श्रीमार्तड प्रभूचे श्री खंडेरावाचे देऊळ चांगल्या स्थितीत होते.
हसी ते जीर्ण झाले असून वरील घुमट पडलेले आहे. त्या
मंदिराकडे समस्त शिरडीवारी गुरुबंधूनी लक्ष देऊन ते पूर्व
स्थितीवर आणावयाची प्रेरणा श्री साईगुरुराजाने करावी अशी

त्यांच्या चरणकमली विज्ञाप्ती आहे.)
वाटेने श्रीच्याच लीलादिकौतुकाच्या
गोटी होत होत्या. कै. काकासाहेबांची
श्रीचरणी अडळनिष्ठा व गुरुप्रेमभक्ति
कशी होती, तर त्यांच्या निघनानंतर
विरहाच्या आर्यासप्तकंपैकी एक
आर्या उद्भृत करीत आहे ती अशी-
ई-शेद्धय रूपा ते धरूनी गुरुशिष्य
प्रेम दावियले ॥
न कळे मार्ग यांना, प्रेमे
भक्तीपथासि लावियले ॥१॥

आर्येप्रमाणे ते देही असता ती
होती. तथापिही त्यांचे गुरुभक्ति प्रेमाचे
चित्र रेखाटणे मजस्तारख्या

अल्पबुद्धीच्यो प्राप्यास निवान अशक्य होय. जसे-
“साखरेची गोडी कशी” असा सवाल जर कोणी कोणास केला
तर त्याचे उत्तर- “खाऊन पहा म्हणजे कळेल.” ‘निषावंत
भाव। भक्ताचा स्वधर्म’ ही साधुउक्ति देहपात झाल्यानंतरही
श्रीसद्गुरु सेवेसी ज्यांची चित्तशक्ति विसरत देखील नाही.
यापासून प्रत्येक सजीव गुरु-कन्यापुत्रांनी पुष्कळच बोध
घेण्यासारखा आहे असे मला वाटते व इतकी जेव्हा श्री
सद्गुरुसेवेत तलीनता होईल व अशी कृपा श्रीमालिकांची होईल
तो (अर्याचरण) ‘तो प्राणी सत्यसाच हो तरला’ हेच खरे.
फिरुन आल्यावर फराळ वौरे आटोपला. कै. काकासाहेबांचा
नेम असा असे की, पुन्हा रात्री श्रीकडे मशिदीत जावयाचे व
त्या दिवशी श्रीमालिकांचा शयनाचावार मशिदीतव होता.
सुमारे रात्री ८-९ वाजले असतील. मी व काकासाहेब व दुसरे
तीनचार इसम यांसह श्री मशिदीमाईत गेलो. तो श्रीचं नुकतेच
खाणे वौरे झाले असून जवळ कै. वयोवृद्ध, सात्विक,
श्रीमकराज म्हाळसापती बाबा व एकदोन अनेऽखी माणसे
होती. कै. म्हाळसापती बाबा यांची श्रीचरणी अडळ निष्ठा
कशी, त्यांची सेवा कशी व त्यांची व श्रींची मैत्री कशी होती?
तर आठवा अवतार जो श्रीयुदाराज श्रीकृष्णचंद्रप्रभु व
परमसात्विक भक्तवर्य श्री उद्धव यांचे नाते व आचरणादिक
भाव तशीच स्थिति श्री म्हाळसापतीची श्रीच्या ठायी होती व
त्याचे अनुभव श्रीचंसंबंधी कोणी प्रेमळ भक्तांनी श्री साईलीलेत
द्यावे. मला असे आठवत आहे की, कै. काकासाहेबांनी त्यांचे
काही अनुभवाचे स्मरणार्थ टिपणवहीत केलेले मी पाहिलेले
आहे. जेव्हा श्रींची इच्छा असेल तेव्हा त्याही लीला जगापुढे
आपोआप आणतीलच. तथापि कै. श्री भक्तराज म्हाळसापती
बाबांचे पुत्र रा. मार्टंड भाऊ यांना सविनय विनंती आहे की,
त्यांनी काही अनुभव (माहिती असतील ते.) श्री साईलीला
संपादक यांच्याकडे लिहून पाठवावेत.

श्रींचे, म्हाळसापतीचे व
काकासाहेबांचे बोलणे वौरे थोडे
झाले. ‘उदी घ्यावी’ अशी आज्ञा
झाली. त्याप्रमाणे आम्ही उदी घेऊन
परत वाड्यात आलो. दुसरे दिवशी
सकाळीच मी मशिदीमाईत गेलो.
मागोभाग काही भक्तमंडळीही आली.
त्यावेळेस श्री वस्तीशी (भिक्षेसी)
गेलेले नव्हते. श्रींचे हातात दुसरे एक
मराठे (कुणबी) जातीचे गृहस्थ फडके
व काढा बांधित होते. मी वंदन वौरे
करून खाली सभामंडपात दूर उभा
राहिलो. श्री पुढे जागेवरून उदून
निंबाराजवळ गेले. तेथून धुनीपाशी
जाऊन काही वाक्ये म्हणाले व
म्हणतच बाजूचे खांबापाशी कोळंबे व टमरेल घेऊन डाव्या खांद्यावर सुमारे पाच ते सात
हात लांबीचे पांढरे स्वच्छ घेतले व श्री मशिदीचे खाली
आले. (भिक्षेशी जाण्याची तयारी नेहमी अशी असे. व
टमरेलात पाणीही पण नेहमी असे. - टमरेलात पाणी का घेत
होते, तर हिंदू धर्मात चतुर्थाश्रमात संन्यासी यांनी भिक्षेस
जाताना आपल्या कंपंडलूत गंगाजल न्यायाचे असते. कारण
भिक्षेत आलेल्या अन्नावर प्रोक्षणादि करण्याचा नियम आहे.
श्रीचंकडे जो उक्त धर्मदृष्टीने पाहील त्या त्या प्रमाणे ते दिसत
होते. मशिदीतून चावडीपर्यंत बरीच मंडळी बरोबर होती. पण
पुढे श्री एकटेच गेलेले दिसते. मीही परत वाड्यात आलो. नंतर
दोन सव्वा दोन तासांनी श्रीसन्निधि परत आलो. यावेळेस श्रींचे
न्याहारी होऊन श्री कठड्यापाशी बसलेले होते. सभोवार
भक्तमंडळीचा समुदाय काही बसलेले व काही उमे असून श्रींचे
मुखातील अभूततुल्यवाणीचे सेवन बहुत औत्सुक्याने करोत
होता. मी गेलो. श्रींच्या पदी भाल ठेविले व उजवे बाजूस कै.
काकासाहेबांच्या भागे बसलो. श्री काही तरी गोष्ट सांगत होते.
पण ती पूर्णपणे झालेली असावी असे वाटते. कारण श्रींची
लेंडीवर जाण्याची तयारी होती. कारण श्री ज्या ज्या वेळेस
लेंडीवर जात असत त्या त्या वेळेस बरोबर जाणारा मराठे
जातीचा इसम श्रींस म्हणाला, बाबा उठता ना? असे
म्हटल्यावर सर्वत्र भक्तमंडळीस उदी घेण्याबद्दल सांगितले.
सर्वत्रांस उदी वौरे देणे झाल्यावर श्री उठले. त्या वेळेस श्रींचे
मशिदीमाईतील प्रत्येक जिन्हसाकडे पाहणे व धुनीपाशी जाऊन
श्री अग्रिनारायणासन्निध महावाक्यादि त्यांची उच्चारण्याची
क्रियादि ज्या ज्या मंडळीच्या दृष्टीस पडली ते ते नरहारी
घन्यच होत. मला त्यावेळेस त्या दिवशी व पुढेही (जेव्हा जेव्हा
मी पाही, तेव्हा तेव्हा.) असे वाटत होते की, प्रभु

श्रीकृष्णचंद्राभोवती बालगोपालांचा थवा जसा असे (श्रीमतभागवत स्कन्ध १० म. उत्तरार्ध व पूर्वार्ध पहावे.) तसाच श्री साईमातेच्या सभोवती सतत असेच श्री लेंडीवर जाण्यास निघाल्याबरोबर मंडळीही बहुत होती व ठायी ठायी भक्तादि मंडळीचे वंदनादिक क्रिया चालू होत्या. राखबहादूर साठे यांच्या वाड्यापर्यंत मंडळीही बरीच होती. श्रीबरोबर सात आठ इसम ऐले. श्रींची लेंडीवरील क्रियादि, (ते तेथे काय करीत असत ते समजणे भजसारख्याच्या शक्तीच्या बाहेरचे आहे.) तास दीडतासात आटोपल्यानंतर श्री मशिदमाईत परत आले. सुमारे साडेअकराचे सुमारास मीही आलो. बहुतेक भक्तवृद्ध यावेळेस आपआपल्या प्रेमीभक्तिप्रमाणे श्रीपदकमलांची पूजा, श्री कंटी पुष्प-माळा व नैवेद्यादि अर्पणविधि करीत असत व काही सभोवार बसलेले तर काही चरणाची सेवा करीत तर काही श्रीमुखांतून निघणारी वाक्ये एकून त्या वाक्याचा जो तो आपआपलेपरी अर्थ लावी. मध्यान्ह आरती व त्यावेळेची सेवा व तेथील आनंदादि सोहळा वर्णन करणे कठीच होय. मात्र त्यावेळेस सर्वांची भावना व लक्ष श्रींचे प्रसन्न मुखकमलाकडेसच वेधत असे हेच खरे. मध्यान्ह आरती झाल्यावर श्री सर्वांस उदी घेण्याची आझा देत व सर्व भक्तमंडळी पदकमली भाव ठेवून उदी घेऊन श्रीमशिदमाईतून सभामंडपी येऊन श्रींची सगुणमूर्ति पहात असता ती श्रीमूर्ति कशी दिसत असे तर - घेवोनि उदि दूर राहुनि उमा जें सद्गुण पाहिला। तेव्हा जोहूनि श्रीहरी समपदे वाटे उमा राहिना॥ या मानस पूजेत वर्णिलेल्या वाक्याची सत्यतान् पृष्ठपणे दिसे. उदी घेऊन वाड्यात आल्यावर भोऽन्नः तर पुन्हा मशीदमाईत पोऽग जडीवप्या सुमारास गेलो. ॥ व आणखी सात आठ इसम श्रींचे चरणकमलाप्या००० बसलो. माझे मनात सकाळ्यासून 'संक्रान्तीमहायज्ञ'००० बद्दल श्रीस विचारावे असे होते. पण तसा वेळ रुचा येईना. मात्र जेवणाच्या आधी (आरतीच्यानंतर) उदी घेत असता श्रींचे वाक्य पुढील प्रमाणे होते - "आपल्या अल्ला मालकाच्या दरबारात वाटेल तेव्हा लई चांगलं बोलाव अल्ला मालिक सर्वांचा आहे" एवढीच वाक्ये व ह्या वाक्यांचा मी आपले ठायी विचार माझे पुरता असा केला की, आपणास जे जे विचारणे ते ते सर्व विचारावे. दुसरीही मंडळी त्या वेळेस होतीच व सदर वाक्ये कोणास उद्देशून होती हे मात्र कवण जाणण्यास समर्थ होय? बहुतेकांशी मालिक अशीच भाषा करीत असत, तथापि निश्चयात्पक्षी ज्या त्या व्यक्तीस (कधी कधी) स्पष्ट इषाराही मिळत असे. मी श्रींना विचारले की, 'बाबा ही उद्या महापर्वणी 'तिलसंक्रांत' आहे हिंदी महति काय असावी. श्लोकार्थ- 'रुदी मानुनि पाळितो, न कळुनी, हा पूर्वजांचा सण। ऐसे धार्मिक बंध पाळुनी अम्ही फेडीत की तदृण ॥ पूर्वपारसळी म्हणून, त्या समयाची श्रींची प्रसन्न मुद्रा व सर्वांशी त्र्यांची प्रेमाची वागणूक व बोधामृताचे पान ज्या

कोणास करण्यास मिळाले ते नर धन्यच होत. मंडळी स्थिर बसतात न बसतात तो श्रींनी जात्याच्या बाजूस बसलेल्या इसमाकडे पाहून म्हटले की, "काय करावे, मालकाचं नाव घ्यावं, मी खूपच लांब, पण मैदानच, लई मैदान, लई मोठ्या नद्या लागल्या, त्यात दोन चार तर सर्वांना ठाव्या आहेतच. तसाच पुढे गेलो. अफाट मैदान, खूपच गर्दी, समद्यांचे हाती तलवारीन् बंदुका । कोणी मरतो, कोणाचं हातपाय, डोके उडते तर धूमधडाका, तसाच पुढे मी बी खेळलो. लई दमलो, मंग भोवताली मंडळी फारच जमली, मी तर लांब लांब तरवारी जमिनीवर अंथरल्या. त्यात आणखी लोखंडाचे खिळेबी जमिनीत उलटे (हातांनी खूण करून दाखविली, गाडले अन् त्यावर निजलो. त्यावेळेस सूर्य उगवतकडून निघून राहात्याकडून निघांवाकडे जात होता, त्या सूर्याला असे फिरायला सहा महिने लागतात, जेव्हा सूर्य उत्तर निघांवचे बाजूला आला, तेव्हा आपुण आपल्या घरी गेलो असो. लई मोठा दिवस बरं? समद लोक जमतात, गोडगोड बोलतात बरं, अल्ला मालिकाशिवाय कोण मोठा आले, अशी अल्ला माकिंची करणी अन् अल्लामिथाची माझा, लई गमती बरं? तिला तर हाकलल पाहिजेच ज्ञाहजे, मग आपला धरम कळतो, अन मोठा दिवस न कळतो, सबुरी असावी बरं.' इतक्यात श्री. कै. भूज्ञ भाऊसापतीबाबा व माधवराव देशपांडे आले तेव्हां श्रींनी आपले हातांतील चिलम करून "घे" मी ती वंदन करून, नजीक असलेल्या वृद्ध गृहस्थास दिली. व मी जागेवरून उत्तरून श्रीमालिकांच्या चरणावर भाल ठेऊन उठतो न उततों तोच कै. काकासाहेबादि मंडळी आली. तो समय संध्याकाळ्या. श्रींचे संध्याकाळीं फेरीचा, असल्यानें श्री सभोवार भक्तवदांची मांदी बहुतच, सर्वांचे वंदनापि झाल्यावर श्रीने उदी घेण्यास सांगितलें. जो तो श्रीकर-कमलांतून उदी घेऊन खाली सभामंडपांत येऊ लागला. श्रींची संध्याकाळ्याची सूर्यास्ताचे वेळची फेरी म्हणजे वर्णश्रिमधमप्रमाणे सायकर्म होय-सायंसंध्याच होय--असें वाटते, फेरी वगैरे आटोपल्यावर जो तो मालकांच्या गुणानुवादाच्या प्रेमानंदेलीला गातच. आपापल्या स्थानाप्रत गेला. त्यादिवशी रात्रौ सगुणमालिक मूर्तीचा शयनाचा चावडीचा तो सोहळा कांही औरच. त्याबद्दल काय लिहावें, कैसे वर्णन करावें, चावडीतील सगुणध्यान तें कैसे दिसत असे. उपमा कैसीं काय कवणे मुख्यं द्यावी तर ॥ क्षेकार्थ ॥ "तुझीच उपमा तुला बरवि शोभते सज्जना, समर्थगुरु साईनाथ पुरवी मनोवासना ॥" ह्या प्रभाताष्टक वर्णिलेली वाणी सत्य होय. शेजारती आहे झाल्यावर वाड्यांत आलों. सकाळ्यासून उद्यां महापर्वणी संक्रांत, याबद्दल श्रीचरणी विनंति, दुपारी सांगितलेली (श्रींनी) गोष्ट याचाच विचार, पण त्या गोर्ंची खुलासा मनोभय होईना पुष्कळ विचार केला. तरीही वरील गोष्ट संक्रांतीबद्दलच--मी

विचारलेल्यांचेंचे उत्तर खास हेच आहे असें. वाटेना, कारण सदर गोष्टीचा आरंभ होताना श्रींची दृष्टि दुसरेच इसमाकडे होती. असें हें मनन चालले असतां रात्र ही पुष्कळ झालेली पण स्वस्थता वाटेना, पुढे साधारण कुंभकर्ण सय्यीचे (निद्रेचे) पेंग येण्यास सुरवात झाला. त्या दिवशीं चावडीत श्रींचे काकड आरतीस जागरणामुळे माझें जाणे जाहलें नाही. दुसरें दिवशीं सकाळचा विधि आटोपल्यावर मशीर्दीत गेलों. श्रींची न्याहरी चालली होती व बराच भक्तसमुदायही नरनारीसह होताच. त्यांतून आजचा दिन तर “तिळगुळ घ्या आणि गोड बोला” असें ज्याच्या त्याच्या मुख्यांतून निधणारा हाच दिन. कित्येक भक्तांनी श्रीकठी घालण्यास शर्करावगुंठित, तिलार्च बहुविध रंगानीं अलंकृत केलेले दाण्यांचे हार (हलव्याचे) तर आपापले परीने तिळमिश्रित गुळांचे लाडू, तर शर्करामिश्रित तिल, श्रींचे सन्मुख ताटांत तर कोणीं वाटीत तर कोणी कागदाच्या पुळधांत (संक्रांतीच्या वेळीं रंगीं बेरंगीं कागदाचा केलेला पुडका) घेऊन उभेच होते. श्रींची न्याहरी आटोपली, कठज्ञापाशीं श्रीस्वारी आली, व बसलीही, चिलम वौरे ओढण्याची सुरवात होते न होते तों जो तों. आपआपला तिळगुळ श्रीमालिकांचे सन्निध ठेवण्याचे करितच होता. तर कोणीं श्रींचे हातीं देत. व श्रीही थोडें घेत व कोणांशी देत, अगर ज्यांचे त्याशीं देत. अशी क्रिया सुरुच असतां, माझें विचार मात्र “संक्रांति” बहुलचें स्पष्टीकरण अद्याप भिळालें नाही. व कां बरें मिळू नये? अशा विचारांचेच काहुर सुरु झालें असल्यामुळे त्या वेळेस श्री मशीदमाईतील लहानथोर बंधुभगिनीना श्रीकरकमलांतील प्रसादाचा लाभ जो होत होता त्यांकडेस माझें लक्ष नव्हते, तथापि पुन्हा श्रीचरणीं मनोवासना कळवावी म्हणून श्रींचे सन्निध येऊन मोठा मनाचा हिय्या करून विचारलें की, बाबा? आजचा दिवस मोठा कां? मी शाम दीनं आहे दया असावी. इतके म्हणून श्रीपदीं माल ठेविलें. तो श्रींनी तिळगुळाचे (सदर हलवा श्रींचे करी पूर्वीच त्यावेळेचे अधिकच कोणीं दिलेला होता व श्री त्या हलव्याकडे पहात व आपलेच डावे हातांतून उजवे हातांत, व उजवे हातांतून डावे हातांत घेण्याची क्रिया सुरुच होती.) दाणे हातीं देऊन श्रींनी बहुतच प्रेमें पुढील वाक्य उच्चारिले “आपण मोठे आहोतं व ह्या तिळगुळाचे सार काका सांगेल त्याजपासून तिळगुळ घ्यावा व द्यावा. अल्ला मालिकाशिवाय मोठा कोण आहे. मालिक सर्वांचे भलच करतो बरं, असच धर्म विचारतो व मी बी खिल्यावर निजूनशान त्याला सांगतो व सांगल बी. काल, परवा-समद्यासनी तू बीं काल परवा तवां होताना? लई नाभी दिवस बर, निमग्नाकड सूर्य जातो. अशी अल्ला मालकाची करणी. जो काकाला भेट बर.” काल दुपारी जी गोष्ट श्रींनी सांगितीली त्यांतीलच थोडीशी आठवण येण्याकरितां पुन्हा श्रींनी आज तींच वाक्ये कालचे गोष्टीतील स्पष्टच सांगितीली. यावरुन मनाची जी

कालची समजूत झाली होती कीं, ही सदर गोष्ट आपले प्रश्नाचे उत्तर नाहीं. कारण गोष्ट श्री-हे दुसर्याकडे च पाहात असतां आपले मनांतील हेतू व विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे ते कसे देत असत व मनोमयसाक्षीत्वे त्यांना तें कसें कळलें जात असे याचा स्पष्ट बोध होण्यास त्यांदीचे कृपा पूर्णपणे जाहल्याशिवाय आम्हा अडा जीवांना कसें कळणार बरे? मी वंदन करून मशीर्दीतून वाढ्यांत कै. काकासाहेब यांचे कडेस-श्री-नीं-दिलेला तिळगुळ (हलवा) व झालेली सर्व हकीकत कळविण्यास व देण्यास निघालों. मशीर्दीच्या बाहेर हल्लींचे श्रीसमाधी मंदिराचे कोपन्यापाशीं आलों. तोंच कै. प्रिय काकासाहेबांची ते श्रीकडेस जात असतांनाच भेट झाली व तेथेच थोडेसे कळविलें. व म्हटलें चला वाढ्यांत जाऊ. हा तिळगुळ मला श्रींनी दिला. तसा आपणही घ्यावा. तेव्हां कै. काकासाहेब किती तरी मृदू वाणीने म्हणाले “द्या बरें मला तिळगुळ” (त्यांची मृदू व मधुर वाणी ज्या ज्या व्यक्तीनां ऐकावयास सांपडली अशांनाच त्यांच्या वाणीचे स्वारस्य ठावें) त्यावर म्हां म्हटलें, मी काय थोर आहे? हें असें कसें शोभेल बरे? मी तर तुमचा दास, व श्रीसाईंचे वेळें शामदास पोर, हा मान बहुत थोर. मी तिळगुळ देण्यास पात्र नाही. थोशाशीं थोर साजे. तेव्हां प्रिय काकासाहेब म्हणाले कीं, “श्रींचे लीलेचा आधारभूत जो श्री दासगणीं केलेला जो ग्रंथ त्यांत आपण संक्रांतीबद्दल पाहूं कांही आहेच” असे बोलत बोलत आम्ही वाढ्यांत आलों. श्रीदासगणू महाराज हे कोण, काय वौरे बद्दलची हकीकत स्थलंसंकोचास्तव देणे कठीणच. त्यांना मी अद्यापि पाहिलेलेंच नाहीं. तथापि त्यांचा अधिकार, त्यांचे भाषाप्रभुत्व, श्री कृपेने झालेली प्रासादिक वाणी, रसाळ कवित्व, गुरुपदीं अदल निष्ठा, त्यांचे ग्रंथ कर्तृत्वादि अभोलच होय व त्यांच्या प्रथम कृतीचे जे दोन ग्रंथ त्यांतील स्वारस्य ज्यांनी ज्यांनी चाखलें असेल त्यांनाच ठावें “दासगणूची रसाळ वाणी किर्तनी तीही प्रभुत्व वाणी (आणी) कोंकणास्थ असोनी कवित्व करी।” या वाक्याचा संदर्भ श्री समर्थ रामदास प्रभूचे दरबारी कोकणस्थ कवि होते. तसेच हे (दासगणू) श्री साई दरबारींही आहेत. दासगणूचा दुसरा ग्रंथ एकसाई अध्यायांचा. त्यांतील ५७ वा अध्याय काढून पाहिला व तो अध्याय कै. काकासाहेब वाचित असतां व मी एकत असतां कै. बालासाहेब भाटे मासलेदार (पेन्शनर) व एक शास्त्री बाबा (हे शास्त्रीबाबा श्रींच्या दर्शनासाठी परगांवाचेच आलेले होते.) असे वर आले. “काय चाललें आहे? व काय पाहता?” असा ह्या उम्यतांनी श्री. काकांना प्रश्न केला. “संक्रांतीबद्दलचा उल्लेख पाहतो.” असें काकासाहेब म्हणाले. मग मी श्रीमुखांतून काल व आज निघालेली हकीकत सांगितीली. त्यावर त्या शास्त्रीबाबांनी सांगितलें कीं, “धर्मराजांने श्रीमीमाचार्यार्द्दी प्रश्न संक्रांतीबद्दलचा केला

होता. व 'भीष्माचार्य उत्तरायणाची वाट पाहात होते.' आदि हकीकत ऐकून श्रीचे सर्व वाणीबद्दल मला जसजसें सुचत गेलें तसेतसें सांगितलें. पुढे आम्ही दुपारचे आरतीस गेलों. आरती वगैरे आटोपल्यावर परत वाढ्यात आलों. त्या दिवशी कै. काकासाहेब यांच्यांशी बोलाय्याचा जेव्हां जेव्हां प्रसंग येई, त्या त्या वेळेस आम्ही त्या गोष्टीचा खल करीत. असूं व मीही आपले ठार्यी पुन्हां पुन्हां श्रीचे कौतुकाचे व वाणीचा विचार करित करित तो शुभ दिवस बहुतच आनंदात घालविला. ह्या खेपेस श्रीसांगिध्ये बरेच दिवस म्हणजे माघ शु ॥१५ पर्यंत माझें राहाणे जाहलें होतें. या माघ शु ॥१५ पर्यंत अनेक थोर थोर व्यक्ती तेथे आल्या व गेल्या. व त्यावेळेस श्रींच्या नित्य लीला काहीना काही तरी होतच असत. साईलीलारूपी समुद्राचा अंत लागणे केव्हांही अशक्यच होय. त्या (पौरिंगी) पंधरापर्यंत जास्तीत जास्त माझ्या आठवणीत ज्या राहिलेल्या दोन अमोलिक लीला त्या पैकी एक श्रीसगुणमूर्ति शिर्डीस असूनही भक्तकाजास्तव (संकटहरणास्तव) शामसुंदर वारुवर आरूढ होऊन भक्तांचे संकट निवारण करें केलें गेलें व शामसुंदर वारुंची त्यावेळची मशिदींत झालेली स्थिति ही एक लीला व दुसरी माघ शु ॥१० गुरुवार या दिवशीं रौप्य पादुकांचा श्रीकर्णे

झालेल्या अमोलिक लाभाची लीला ह्याबद्दलचे स्पृष्टीकरण श्रींच्या पूर्ण आशिवार्दिं व त्यांचेच दृढ प्रेरणेनें जेव्हां वदवून घ्यावयाचें असेल तेव्हाच ते घेतील, तोंपर्यंत हे मना, तू सादुलुरायांच्या स्वरूपसागराचा ठाव बुडी मारून घे. तो कसा तर पुढील पदाप्रमाणेच -

॥पद॥

(चाल-हरिभजना वीण काळ घालवूं.)
मार बुडी घेइ ठाव रूप सागराचा ॥४॥ रूपसागराचा ॥
अतल तलामल वितर्ली, तेवी रसातल चुतर्ली ॥
शोध करी पाताली, प्रेम मौकिकाचा ॥५॥ मार बुडी....
प्रेमांचें विमल भुवन, हृदयीं असे वृदावन ॥
गवर्से जरी करिसी यत्न, लावि शोध त्याचा ॥६॥ मार बुडी...
झानदीप धडपड जळे, षडर्सींची धुंदि गळे ॥
भ्रांतितमा पद न मिळे, परम हा सुखाचा ॥७॥ मार बुडी...
नौकानय कोण करी, कठिण कठिण भूमिदरी ॥
सलभ गड्या तेहितरी, परिस कविरवाचा ॥८॥ मार बुडी...
परिस परिस परिस सदा, त्यजि खटपट चित्तमुधा ॥
आश्रय करि नित्यमुदा, सदगुरुपदाचा ॥९॥ मार बुडी.....

०००

सुभाषित रसाल्यादः

परिवर्तनि संसारे मृतः को वा न जायते ।
स जातो येन जातेन याति वंशः समुन्नतिम् ॥

बदलणे, परिवर्तन हा स्वभाव असलेल्या जगात कोण (माणूस) मरत नाही वा मेल्यानंतर फिरुन जन्माला. येत नाही? जो (माणूस) जन्माला आल्याने कुळाचा लौकिक वाढतो तो खन्या अर्थाने जन्मला. (असे म्हणावयास हवे !)

या श्लोकाचे प्रख्यात कविराज वामनपणिडत यांनी सुरेख असे पद्य रूपानंतर केलेले आहे, मुल श्लोक प्रख्यात कवी भर्तुहरी यांचा आहे-

उपजणे मरणे न चुके नरा । फिरत नित्य असे भवभोवरा ।
उपजला तरि तोचि मला गमे । कुलसमुन्नति ज्यास्तव घे रमे ॥

प्रा. रा. ना. गदे म्हणतात, जन्ममृत्यूचे चक्र या गतिशील जगात नेहमी फिरते आहे. जन्मानंतर मरण, मरणानंतर जन्म हे रहाटगाडगे चालू आहे. आद्य श्री शंकराचार्य म्हणतात, 'पुनरपि जननं पुनरपि मरणं पुनरपि जननीजर्ते शयनम्' (पुनःपुनः जन्माला देणे, पुन्हापुन्हा मारणे) किंवा भगवान श्रीकृष्ण म्हणतात 'जातस्य हि धूवो मृत्युर्धूव जन्म मृतस्य च ।' 'जन्मलेला जाणार नि मेलेल्याला परत जन्म प्राप्त होणार.'

महाकवि कालिदास म्हणतात 'मरण प्रकृतिः शरीरिणाम्' मरण हा माणसाचा स्वाभाविक क्रम आहे. म्हणूनच सर्वसामान्यांची गणती कोणी ठेवीत नाही. पण जे काही लोक विशेष कार्य करतात त्यांच्या कुळाचे नाव उज्ज्वल होते. मृत्यू हा टाळता येत नसला तरी कुळाचे नाव उजळ करणाऱ्याने मृत्युवर मात केली नि आपला जन्म कारणी लावला असे आपण म्हणतो, आता बघा ना, मालुसरे नाव पूर्वी कधी फारसे प्रसिद्ध नसेल पण नर वीरवर तान्हाजीराव मालुसरे यांनी कोंडाय्यावर महापराक्रम केला, बलिदान केले सूर्याजी मालुसरे यांनी मोठा पराक्रम केला आणि मालुसरे घराणे अमर झाले. तीच गोष्ट टिळ्क, सावरकर, फुले इ. आडनावांची.

एकदा नेपोलियनची फजिती करण्यासाठी सागळे सरदार जमले, प्रत्येकाने आपला परिचय करून दिला. माझे वडील कर्नल होते. दुसरा म्हणाला, माझे वडील मेजर होते. आता नेपोलियनची पाळी आली, त्याच्याकडे सांगण्यासारख काहीच नव्हते. तो म्हणाला- माझ्या 'बोनापार्ट' धराण्याचा प्रारंभ माझ्यापासून होतो..

■ सुहास हरी जोशी

साई अनुभव

साईंची किमया

‘हाक मारीता माझलीला
दृष्टांत मला होई
संकट येता मजवरी
क्षणात दूर होई’

आ जही तो दिवस आठवला की माझ्या अंगावर शहरे येतात. मी एक इंजिनिअरिंगचा विद्यार्थी पुणे येथे शिकतो. त्यावेळी माझी परीक्षा सुरु होती. शेवटच्या पेपरसाठी एक आठवडा सुम्ही असल्यामुळे मी घरी (वरणगाव फॅक्टरी) आलो होतो. पेपरच्या आदल्या दिवशी पुण्याला पोहचावे या घेताने मी त्याच्या आदल्या दिवसाचे आरक्षण भुसावळ येथून केले.

जाण्याचा दिवस उजाडला पण निसर्गाला वेगळेच काही मान्य होते. दुपारी तीनच्या सुमारास जोरात पावसाला व वादलाला सुरुवात झाली. एवढे भयंकर दृश्य मी माझ्या आयुष्यात कधीही पाहीले नव्हते. जवळपास ५ वा. पाऊस थांबला. वादळ व पावसामुळे लाईट नव्हती. रस्त्यावर झाडे पडलेली होती. संध्याकाळीची वेळ, चोहीकडे काळाकुट्ट अंधार, अलोनात नुकसान झालेले, त्याही परिस्थितीत मला जाण जरुरीवं होतं. भुसावळकडे जाण्यास एकही रिक्षा नव्हती. बस होती परंतु कंडकटर कोणालाही बसमध्ये घेत नव्हता. तो म्हणत होता. रात्रीची वेळ, विज गेलेली, रस्त्यावर झाडी पडलेली असतील त्यामुळे प्रवाशांचे हाल होतील म्हणून एकाही प्रवाशाला न घेता गाडी भुसावळकडे निघाली. मी कंडकटरला खूप विनंती केल्यानंतर स्वतःच्या जबाबदारीवर वरणगावपर्यंत (फॅक्टरीपासून ५ कि.मी. अंतर) जाण्याचे ठरविले आणि मी झाव्हर, कंडकटर असे आम्ही तिघी भुसावळकडे निघालो.

गाडीमध्ये बसलो तर काय? गाडीच्या समोरच्या काचेवर बाबांचे स्टिकर होते. साक्षात बाबा माझ्याबरोबर असल्यामुळे मला थोडे बरे वाटले. माझा प्रवास सुखाचा होवो यासाठी मी सारखा बाबांचा धावा करू लागलो. तसे आमच्या घरात सर्व साईंभक्त असल्यामुळे घरुनच-निघताना आई म्हणाली होती, “ज्ञा बाल, बाबा तुझ्यासोबत आहेत.” आणि खरोखरच आईच्या त्या वाक्याची मला खरी प्रचिती झाली.

वरणगावपर्यंत आम्ही सुखरूप आलो परंतु तेथे अडथळा

आल्यामुळे दोन्ही दिशेला जाणाऱ्या गाड्या उभ्या होत्या त्यामुळे मी आणखी काळजीत पडलो. बाबांकडे पाहून मी पुन्हा धावा करू लागलो आणि काय आश्चर्य? भुसावळकडे जाणारा रस्ता भोकळा झाला व विरुद्ध दिशेला जाणाऱ्या गाड्यांची फार मोठी रांग मी पाहतच राहीलो. दूरपर्यंत गाड्या थांबलेल्याच होत्या. अशाप्रकारे मी भुसावळला आलो व तेथून माझा प्रवास सुखरूप झाला. ही केवज ‘साईंची किमया’च होती.

दिनेश थोरात
वरणगाव

जयापाठी साई

मी एक साईंभक्त असून कोणते ही काम श्री साईंदर विश्वास ठेवून करीत असतो. शिरडीला प्रथम १२ व्या कवि-लेखक संम्पेलाकरिता पत्नीसह आलो. त्यानंतर पुन्हा एक वेळा येऊन बाबांचे समाधी दर्शन घेतले आहे. मी शिक्षकांची नोकरी करीत असतोनाच आमचे भाच्याचे दुकानात नोकरीची वेळ सोडून बाकी वेळात बसून त्यास त्याचे कामात मदत करीत असे. त्यानंतर ३१ ऑगस्ट १९४४ ला सेवानिवृत्त झाल्यावर पूर्ण वेळ त्यास विनामुल्य दुकान सांभाळण्यास मदत करीत असे. त्याचे बडीलाचे वेगळे किरणा दुकान असल्यामुळे व त्याचे म्हातारपणामुळे दुकान सांभाळण्यास, माझा मुलगा पदवीधर झालेला परंतु नोकरी न मिळाल्यामुळे त्यांना मदत करू लागला. सात महिने काम केल्यावर माझ्या मुलास देश्याची इच्छा प्रकट केली. व मुलांस एकदा विद्यारा असे मला व माझ्या मुलास सांगितले. तुमचा मुलगा ही गोष्ट कबूल करणार नाही असे मी त्यांना सांगितले व माझा अपमान होईल परंतु त्यांच्या आग्रहामुळे माझ्या भाच्या करवी दुकानाऐवजी फक्त जागा किरायाने मागून पाहिली तर जे व्हायचे तेच झाले. त्यांनी स्पष्ट नकार दिला. किरायाने दिलेली जागा कोणी खाली करीत नाही. असे सांगून माझाजी यानंतर माझे दुकानात आले नाही तरी घालेल परंतु मी जागा देणार नाही. या उत्तरामुळे आम्हांस अतिशय वाईट वाटले. माझ्या मुलाने सात महिने काम केले होते त्याचा मोबदला सुध्दा न मागता संबंध तोडून टाकला व साईंबांचे मनोमन स्मरण करून विनवनी केली. बाबा आमचे काय चुकले. माझा मुलगा पदवीधर असून त्यास नोकरी नाही.

आपसात काम केले त्याचा मोबदला नाही. परंतु बाबांनी माझ्या आर्त हाकेचा स्विकार केला व माझ्यामुलास महारौस कंपनीत ज्युनिअर मार्केटिंग ऑफिसर म्हणून नोकरी मिळाली. आज तो सिनिअर मार्केटिंग ऑफिसर म्हणूनकाम करीत आहे. घराजवळील चौकात दुकानाकरीता किरायाचे नव्हे तर स्वतःचे जागेचा सौदा १२/४/९६ ला झाला व २०/४/९६ ला जागेची विडी झाली. जागेची दुरुस्ती करून ४ ऑगस्ट १९९६ ला किराणा दुकानाची सुरुवात केली. त्यास उत्तम प्रतिसाद मिळाला व मिळत आहे. साईक्षणेचे हे घडले म्हणून दुकानाचे नांव 'श्री साईलीला किराणा अॅण्ड जनरल' ठेवले. तसेच मुलाचा विवाह सुधऱ्या साईक्षणे दि. ५ जुलै १९९७ झालेला असून मुलास व सूनेस उभयतांना श्री बाबांचे दर्शनास विवाहानंतर 'दिवसातच शिरडीला पाठविले. एकापाठोपाठ एक बाबांनी माझ्या इच्छा पूर्ण केल्या व पुढे ही अशाप्रकारची छाया माझेवर राहील यात शंका नाही. खरच "जयापाठी साई तया कमतरता नाही!" असे नाही कां ?

रा. ब. बारां
कोटोल जि. नागपूर.

साईवचनांची प्रचिती

श्री साईकृपा जयावरी, सर्व संकटातुनी तारी
श्री हरी साईदासांना

ज्याच्या जीवनात भरला सूर्यप्रकाश,
तो न होई कधी उदास,
श्रद्धा सबुरीची धरूनी कास,
सार भवसागर तरुनी जाईल खास तसेच
तुमचा भी भार वाहीन सर्वथा,
नव्हे ते अन्यथा बचन माझे

श्री साईबाबांच्या वरील वचनांची प्रचिती मला माझ्या आयुष्यात बरेचदा आलेली आहे. या वचनाच्या भरवशावरच कोणतीही संकटे किंवा दुःखे आलीत तरीही साईबाबा मला त्यातून निवारतील ही पक्की खात्री असते. असाच एक अनुभव इथे देत आहे.

डिसेंबर ९६ मध्ये, एके दिवशी ऑफिस सुटल्यावर घरी आले. जरा वेळ विश्रांती घ्यायच्या विचारात असतानाच मला अचानक तीव्र झटका आला. शुद्ध हरपलेल्या अवस्थेतच मला नाणपूरच्या मेडिकल हॉस्पिटलमध्ये दाखल करण्यात आले. उपचारानंतर डॉक्टरांनी मला स्कॅन करायला सांगितले. स्कॅनच्या रिपोर्टनुसार मला ताबडतोब मुंबईला हलवायला सांगण्यात आले. योग्यायोगाने त्याच महिन्यात माझ्या मोठ्या

मुलाला मुंबईत नोकरी लागली होती व माझे यजमान मोठ्या सौ. सुनबाईना मुंबईला नेऊन देणार होते. त्यावेळी आर्थिक अडचणदेखील होती, परंतु माझ्या लहान मुलाच्या मित्रांनी पैशाची मदत केली व मी एकदाची मुंबईत आले.

मुंबईत अपरिचित असूनदेखील 'साईबाबांनी' जेथे जातो तेथे तू माझ्या सांगाती' याप्रमाणे आमची सोय करून दिली. एका सहदेशी टॅक्सी ड्रायव्हरने मला जे जे हॉस्पिटल पर्यंत व्यवस्थित आणले व संपूर्ण औपचारिकता पूर्ण होईपर्यंत तो आमच्याजवळ थांबला. मला तिथे ऑफिसिट करण्यात आले. नागपूरच्या एका डॉक्टरबाईनी आधीच फोन करून माझ्याविषयी इथे कळविले होते. कुठल्याही ओळखीशिवाय आमचे. काम सुरक्षित होत होते. इथल्या मोठ्या सर्जनानी स्कॅनच्या रिपोर्ट बघून 'ब्रेन ट्युमर' असल्याचे व ताबडतोब ऑपरेशन करावे लागेल असे सांगितले. मी ऑपरेशन न करता नागपूरला परत जायचे असे माझ्या यजमानांना सांगितले. परंतु त्यांनी व वार्डतील शेजारच्या बायकांनी माझे मन वळवून मला कसेतरी ऑपरेशन करिता तथार करविले.

ऑपरेशनच्या वेळी अॅनस्थेशिया दिल्यानंतर डॉक्टरांनी माझ्या मुलाला व यजमानांना आत बोलावून सांगितले की पेशंटला हार्ट अटॅक व अशक्तपणा फार आहे तसेच ट्युमर शेवटच्या टप्प्याला आहे त्यामुळे पेशंटची हमी देता येत नाही. इतकी मनाची तयारी केल्यानंतर साईच्या भनात जे असेल ते होईल असा विचार कलन त्यांनी डॉक्टरांना ऑपरेशन करा म्हणून सांगितले. शेवटी साईच्या आशीवादानी सर्व सुव्यवस्थित होऊन ऑपरेशन यशस्वी झाले, व मी मृत्युच्या दाढेतून पार पाडले.

थोडा अशक्तपणा सोडला तर साईच्या कृपने माझी प्रकृती आज छान आहे. डोक्याचे व हातपायाचे कंपन बंद झालेले आहे. इतक्या मोठ्या आजारातून सुखरुप बरे झाल्यामुळे सर्वाना नवल वाटत आहे. या माझ्या संकटामध्ये साईबाबा मार्गदर्शकांप्रमाणे पुढे-पुढे धावत आलें व यातून अलगाद माझी सुटका झाली. आपल्या भक्तांच्या कल्याणासाठी साईबाबांना किंती त्रास सहन करावा लागतो याला सीमाव नाही.

'आम्हीच आपुल्या कायरास्तव तुज कष्टवितो देवां,
सहन करशील ते ऐकूनि द्यावी भेट कृष्णांधावा ।।

श्री साईबाबांची कृपादृष्टी सर्व भक्तांना सदैव लाभावी हिच साईचरणी प्रार्थना

सौ. सिंधू मुळीक
दिसोरी.
०००

साईवंदना

नामाविण सारे व्यर्थ

पोथी वाचतो
पुराणही ऐकतो
व्रतेही करितो
उपवासही-

तिर्थटनही करितो
देवाचे उत्सव करितो
आरत्याही करितो
नैवेद्याही-

नामाविण भात
सारे गेले व्यर्थ
नाही त्यास अर्थ
जीवनातही-

म्हणूनी म्हणतो
श्रद्धाशिल व्हावे
काया वाचा मनी उच्चारावे
नाम एकची !

साई

ये, साई आम्ही बालक तुझे
नाही, का सांगावे ?
तुझ्या सारखी माता मिळता
दुःखात का हरवावे ?
चंचल मन हे दुर्गुण माझे
सद्गुणाकडे वळवावे
साई सारखी माता मिळता
कुणा हाक भारावे ?
आज, उद्या, कधी परवा आम्ही
दुःख मुक्त व्हावे
या आशेवर सांग माऊले
किती जन्म काढावे
जगण्यापेक्षा मरणे कधी का
बरे वाटते साई
या भोगाच्या मुक्तीसाठी
धाव पाव गे आई
पाणी मन हे साई माझे धुनीत तुझ्या जळावे
अपराधासी क्षमा करूनी पायासी मज घ्यावे

■ भालचंद्र गद्रे,
ठाणे

■ अविनाश पौनीकर,
चंद्रपुर

॥ साईभक्त ॥

मी साई भक्त अन् तू साई भक्त
आपण सारे होऊ अनासक्त
विनंती माझी तुज एक फक्त
जीवन भाडे साई भक्तीमस्त
साईविना सारा संसार व्यर्थ
मी साई भक्त अन् तू साई भक्त ॥८॥१॥

धनदौलताची करु नको पृच्छा
जन्मोजन्मी अशी नको करु इच्छा
हा नरदेह उद्या जाईल रे व्यर्थ
संसार सागरी मग नाही रे तो अर्थ
जीवनात घेई साई भक्ती तीर्थ
मी साई भक्त अन् तू साई भक्त ॥२॥

जनी जनाईनी संताची ही शिर्दी
मानवता धर्माची तिथे होते गर्दी
भवताप उडूनी जाईल ती सर्दी
निवृतीनाथ मुक्ताई तुज एक वर्दी
वेद बोलताती जगी झाले धन्य संत
मी साई भक्त अन् तू साई भक्त ॥३॥

साईनाम ध्यानी साईराम मनी
अंतर्गी जप तू साई नाम मणी
श्रद्धा, सबूरी पवित्र एक वाणी
सबका मालिक एक साई कहाणी
साई सागरी होशील तू मुक्त
मी साई भक्त अन् तू साई भक्त ॥४॥

■ धर्माजी मोतीराम पाटील,
पेण.

सानंद धन्यवाद

'श्री साईलीला' चे पांच ग्राहक (वर्णीदार) करून श्री साई भक्तिप्रचाराच्या' कायर्ति सक्रिय सहभागी होण्याच्या आमच्या आवाहनास साईभक्तांकडून प्रचंड प्रतिसाद लाभला आहे. या साईकार्यात सहभागी झालेल्या सर्व भक्तांना सानंद धन्यवाद. पांच किंवा त्यापेक्षा अधिक वर्णीदार करणारे आदर्श साईभक्त पुढीलप्रमाणे :-

- १) श्री. नामदेव रा. रहाटे, ठाणे
- २) श्री. माधव गो. बोटलावार, नांदेड
- ३) श्री. शेखर उ. वायंगणकर, गोवा
- ४) श्री. रुपचंद रा. निखाडे, दिघोरी (भंडारा)
- ५) श्री. गो. ना. कुलकर्णी, दुर्ग (म.प्र.)
- ६) कु. अक्षता उत्तम गावंकर, ठाणे
- ७) श्री. यशवंत रा. आडारकर, गोवा
- ८) Shri. D. M. Misra, Bhubaneshwar (Orissa)
- ९) श्री. अशोक सी. राठी, अमरावती
- १०) श्री. के. आर. भट, गोवा
- ११) श्री. वसंत दळवी, ठाणे
- १२) श्री. आनंद ग. कुलकर्णी, कुल्लाव (ठाणे)
- १३) श्री. संदीप म. अंकलकोटे, लातूर रोड
- १४) श्री. मनोहर देशपांडे, कुंडलवाडी (नांदेड)
- १५) कु. सनेहा व्ही. महाडीक, खार (मुंबई)
- १६) श्री. विनायक भा. ताम्हणकर, जळगाव

- १७) श्री. मधुकर न. चव्हाण, नागपूर
- १८) डॉ. दिनेश खानविलकर, गोधरा (गुजरात)
- १९) श्री. गुरुदत्त जे. नाईक, गोवा
- २०) कुमुद शामराव बोरकर, कारवार (कर्नाटक)
- २१) श्री. सुरेश निळकंठ देशपांडे, नागपूर
- २२) श्री. मोहनकुमार राऊत, शेलुबाजार (अकोला)
- २३) श्री. किशोर माधव येवले, वाधोड (जळगाव)
- २४) सौ. सुनंदा राजाराम गोंगण, घाटकोपर (मुंबई)
- २५) श्रीमती अवंतिका आर. रेळे, मुंबई
- २६) श्री. गोपाळ बा. इटनकर, मौढा (नागपूर)
- २७) श्री. किन्हेराम रा. रामटेककर, गौदिया
- २८) श्री. शरद का. चौधरी, मुंबई
- २९) श्री. मुकुंद प्र. खिस्ती, कुल्लाव (ठाणे)
- ३०) श्री. जी. आर. किरवाल, हिंगणघाट (वर्धा)
- ३१) श्री. राधानंदन झा, पटना (बिहार)
- ३२) श्री. अरुण का. ठाकूर, पनवेल
- ३३) श्री. के. श्रीनिवास प्रभू, चेन्नई (मद्रास)
- ३४) श्री. रवींद्र ग. पाटील, अलिबाग (रायगड)
- ३५) श्री. दत्ता वा. बडवे (पत्रकार), हिमायतनगर (नांदेड)
- ३६) श्री. वसंतराव को. धुळप, कल्याण (ठाणे)
- ३७) M. Janaki Ramiah, Rajmundry (A.P.)
- ३८) लहू तुकाराम झोपे, जळगाव
- ३९) श्री. गणपत रामराव जाधव, नांदेड
- ४०) श्री. धाऊ बारक्या भोईर, कोपरा (पनवेल)
- ४१) श्री. संदीप कुबडे, फोडाघाट
- ४२) श्री. सुभाष पांडुरंग फुलझेले, चंद्रपूर
- ४३) कु. आशा मानकर, ठाणे.
- ४४) श्री. चंद्रकांत नाईक, माटुंगा (मुंबई)
- ४५) श्री. माधव बडगिरे, नांदेड. पुढील नावे पुढील अंकात

विशेष साईसेवा

हिमायतनगर (नांदेड) येथील साईभक्त पत्रकार श्री. दत्ता वा. बडवे यांनी एकाच देली ४८ नवे वर्णीदार करून रु. २,४००/- चा ड्राफ्ट 'श्री साईलीला'कडे पाठविला. त्याचे हे साईसेवा कार्य सर्व साईभक्तांनी कौतुक करण्यासारखे आहे.

मुंबई येथील अजय लॅमिनेटर्स यांनी साईसेवा म्हणून अमृत महोत्सवी वर्षातील सर्व अंक विनामूल्य लॅमिनेशन करून दिले आहेत.

श्री साईबाबा संस्थान शिरडी

विश्वरत्त मंडळ

श्री. द. म. सुकथनकर
(अध्यक्ष)

श्री. मोहन मो. जयकर	(सदस्य)	श्री. रायभान ग. चिने	(सदस्य)
श्री. रमेश दा. सोनी	"	श्री. भास्कर शं. बोरावके	"
श्रीमती रेखा ग. दिघे	"	श्री. अण्णासाहेब सा. म्हरस्के पाटील	"
श्री. प्रकाश व. कारखानीस	"	श्री. राजीव पुं. रोहोम	"
श्री. मुकेश र. पटेल	"	श्री. संभाजी कि. काळे	"
श्री. मधुकर द. जोशी	"	श्री. अशोक भि. खांबेकर	"
श्री. प्रकाश प्र. वैशंपायन	"	सौ. प्रेमाबाई सो. बज	"
श्री. मधुकर ज. गर्दे पाटील	"	श्री. रामचंद्र नि. गोसावी	"
श्री. देवकीनंदन शं. सारस्वत	"	श्री. प्रभाकर तु. बोरावके	"
श्री. आप्पासाहेब खं. कोते	"	श्री. सोपान मा. धोर्डे	"

साईभक्तांना आवाहन

प्रिय साईभक्तांनो !

सप्रेम नमस्कार,

आपण 'श्री साईलीला'चे वाचक आणि वर्गणीदार आहात. 'श्री साईलीला'चे नवे स्वरूप आपण सर्वानाच आवडले आहे. आपणापैकी तशी पत्रे आम्हाला पाठविली आहेत. त्याबद्दल धन्यवाद !

श्री साईबाबांचे कार्य, त्यांची शिकवण, भक्तांना आलेले त्यांचे अनुभव आणि अध्यात्माचा प्रसार अधिकाधिक लोकांत करणे म्हणजेच साईसेवा आहे. त्यासाठी 'श्री साईलीला' सर्वाधिक लोकांपर्यंत पोहोचावयास हवा. या साईसेवेत आपण वाढ करू शकता !

आपण फक्त पाच वर्गणीदार 'श्री साईलीला'स मिळवून द्यायचे. यामुळे आपल्या हातूनही साईसेवा घडेल आणि श्री साईबाबा आपल्यावर कृपा करतील याची आपणासही कल्पना आहेच.

तरी खालील फॉर्मवर पाच वर्गणीदारांचे पत्ते व प्रत्येकी ५० रु. प्रमाणे एकूण २५० रु. पाठवावे.

कळावे. श्री साईबाबांच्या आशीर्वादासह !

आपला स्नेहांकीत,
विद्याधर ताठे
कार्यकारी संपादक
'श्री साईलीला'

इथे कापा

कार्यकारी संपादक

'श्री साईलीला',

८०४-बी, साईनिकेतन,

डॉ. अंबेडकर रोड, दादर (पू.),

मुंबई - ४०० ०९४.

यांस,

आपण साईभक्तांना आवाहन केल्याप्रमाणे सोबतच्या जोडलेल्या कागदावर पाच वर्गणीदारांचे पत्ते पाठवीत असून त्यांची प्रत्येक ५० रु. प्रमाणे रु. २५० (एकूण दोनशेपन्नास मात्र) सोबत मनीऑर्डरने/चेकद्वारा/रोख पाठवीत आहे. त्याचा स्वीकार व्हावा.

श्री साईबाबांच्या शिकवणुकीचा प्रसार करण्याची संधी आपण यानिमित्ते मला देऊन साईसेवा करण्यास उद्युक्त केलेत थाबद्दल आभारी आहे. कळावे.

आपला,

नाव :

पत्ता :

(ता.क.: सोबतच्या कागदावर पाच नव्या वर्गणीदारांचे पत्ते जोडले आहेत.)

क्षणचित्रे

साईबाबाआरम्भाचा उद्घाटन व परिसरपूजा कायद्यावधीन संपर्क समारंभ

भूमिपूजनानंतर कुदळ मारताना संस्थानचे सललागार वास्तुशास्त्रज्ञ श्री. उदय कापरे आणि लार्सन अण्डटुळो कंपनीचे श्री. प्रकाश बोरकर.

भूमिपूजनातील एका प्रसंगाचे क्षणचित्र.

भूमिपूजनातील एका विधीचे क्षणचित्र.

श्री साईबाबा आरतीचे दृश्य. अध्यक्ष आणि विश्वस्त मंडळाचे सदस्य.

Registered with the Registrar for News-papers of India No. MH/527

श्री शारदीया

(ग्राहोत्तमी लिखेपांच)

श्री शारदीया मंदिर परिसर प्रनविकास प्रकल्पाचे मौखिक.

श्री साईबाबा संस्थान, शिरडीचे अधिकृत नियतकालिक

मे-जून, १९९८

श्रीसाईबाबा

संपादक : द. म. शुक्तनकर
कार्यकारी संपादक : विद्याधर ताटे

रूपये ८

शुक्लाम्बरधरं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये ॥

साईनवंशी उत्सव

श्री साईंचा फोटो, पोथी व दीजा यांची मिरवणूक

श्री साईसद्ग्रिताच्या अखंड पारायणाचा प्रारंभ

श्री साईंच्या पादुकांची अभिषेक पूजा

गोदावरी नदीतून भक्तांनी काढडीनी आणलेल्या गंगाजलाची पूजा

रथयात्रा

रथयात्रेसमोर भाऊड कार्यक्रम

श्री साईबाबा संस्थान शिरडीचे
अधिकृत नियंतकालिक

श्री साईलीला

वर्ष ७५

मे-जून १९९८

: संपादक :

द. म. सुकथनकर

: कार्यकारी संपादक :

विद्याधर ताठे

: कार्यालय :

'साईनिकेतन',
८०४-बी, डॉ. आंबेडकर मार्ग,
दादर, मुंबई - ४०० ०१४.
दूरध्वनी : ४२६ ६५ ५६
फैक्स : (०२२) ४२५०७९८

: मुद्रक :

गीता ऑफसेट, मुंबई.

: टाइपस्टींग :

देवयानी एन्टरप्रायझेस, मुंबई.

बार्षिक वर्गणी : रु. ५०/-

आजीव सभासद वर्गणी : रु. १०००/-

परदेशाकरिता बार्षिक वर्गणी :

रु. १०००/-

(टपाल खर्चासहित)

अंकाची किंमत : रु. ८/-

मुद्रक, प्रकाशक द. म. सुकथनकर, अध्यक्ष
श्री साईबाबा संस्थान शिरडी यांनी हे नियंतकालिक,
'साईनिकेतन', ८०४-बी, डॉ. आंबेडकर मार्ग,
दादर, मुंबई - ४२ येथे छापून प्रसिद्ध केले.

या नियंतकालिकातील लेखात प्रसिद्ध झालेली मते
ही त्या लेखातील लेखकांची स्वतंत्र मते असून त्या
मतांशी संपादक, प्रकाशक सहमत असतीलच
असै नाही.

अंतरंग

■ संपादकीय : विद्याधर ताठे	२
■ श्री साईमय का व्यावे : प्राचार्य सौ. वाय. कुलकर्णी	३
■ साई उवाच (क्रमशः) : संग्राहक - श्री. प्र. का. सोमण	५
■ श्री साईनाथांच्या अनुग्रहाची कथा : सौ. उषा गोडकर	१४
■ बोधकथा : ह. ल. रानडे	१६
■ महान् साईभक्त श्री उद्दवेश	१९
■ साईवंदना	२३
■ साईअनुभव	२४
■ ग्रंथ परिचय	२९
■ भक्ती (भाग ३) : वसंत दलवी	३१
■ संतभक्तांचा विश्वधर्म : डॉ. अ. प्र. कामत	३७
■ दिन विशेष	४१
■ अभिप्राय	४६

आता नमू श्रोतेजन । प्रार्थितो आपुले एकाग्र मन ।
आपण असता अनवधान । समाधान मज कैदे ॥१७॥

श्रोता जवं जवं गुणज्ञ वतुर । कथाश्रवणार्थी अति आतुर ।
तवं तवं वक्ता उत्तरेत्तर । प्रसाकांतर उल्हासे ॥३८॥

मीही जाणे माझे अवगुण । जाणे माझे मी हीनपण ।
परी करावया गुरुवचन । प्रथप्रयत्न हा माझा ॥४९॥

श्री साईसद्विरिति पोथीतील हेमाडपंत यांनी लिहिलेली पढिल्या अध्यायातील 'विमद्दणी' व श्रोतवंदनाने श्रीसाईलीलाच्या मे-जून ९८ अंकाचे संपादकीय लिहिण्यास मला आनंद होत आहे. श्रीसाईलीलाने ७५ वर्षांची अमृतमहोत्सवी वाटचाल पूर्ण करल या अंकापासून ७६ व्या वर्षाच्या वाटचालीचा श्रीगणेश केलेला आहे. या संपूर्ण वाटचालीमध्ये श्रोत्याचा म्हणजेच वाचकांदा सहभाग-प्रेम हात्र श्रीसाईलीलाचा मुख्यआधार आहे. ह्यामुळे या सर्व वाटचालीचे प्रमुख श्रेय आमच्या हजारो वाचकांना आहे. हे वाचकांचे मोठेपण लक्षात घेऊनच मी प्रथम वाचकांना वंदन करीत आहे. त्यासाठी हेमाडपंताचे शब्द मला आठवले आहेत.

श्रीसाईलीलाच्या गेल्या अंकात आम्ही शिर्डी येथे प्रारंभ झालेल्या समाधी भंदिर परिसर पुनर्विकास प्राकल्पाच्या कार्याची साधन माहिती दिली होती. सामान्य साईमकांना विश्वस्त मंडळाची कार्यप्रवणता व कार्य तत्परता लक्षात याची म्हणून मुद्दाम ही माहिती दिली होती. ती वाचून आम्हास अनक वाचकांची अभिनन्दनपर पत्र आलेली आहेत. विश्वस्त मंडळाने भक्ताच्या सोईसाठी हाती घेतलेल्या कार्याला साईभक्तांनी दिलेली कौतुकाची पावती ठसवी अशी सर्व पत्र आहेत. त्या पत्रांपैकी प्रातिनिधीक पत्र आम्ही 'अभिप्राय' स्तरभासामध्ये दिलेले आहे.

या अंकाच्या मुख्यपृष्ठावर आम्ही संस्थानद्वारा प्रकाशित श्री विष्णुसहस्रनाम पोथीवरील मंगवाळ श्रीवदनारायण यांचे सुवर्णवित्र छापलेले आहे. त्याद्वारे आम्हास साईभक्ताचे लक्ष विष्णुसहस्रनाम पोथीकडे वेधायचे आहे. विष्णुसहस्रनाम पोथीचे महत्त्व जाणून, ही पाठी बाबांनी आपला आवडता-लाडका भक्त शाम यास दिली होती. तसेच एकदा बाबांच्या छातीत दुखत असताना त्यांनी ही पोथी छातीला लावली व त्यांना आराम पडला. ही लीलाही अनेकांना जात आहे.

हेमाडपंत लिखित साईसद्विरिति पोथीतील अध्याय २७ वा, विष्णुसहस्रनामाचे महत्त्व विशद करणारा आहे. त्या अध्यायातील काही ओऱ्या अशा-

रामदासी खाली उत्तरले । इकडे बाबानी काय केले ।

ताळकाळ आसनावरूनि उठले । जवळ गेले पोथीच्या ॥७२॥

तेथे इतर पोथ्यात होती । विष्णुसहस्रनामाची पोथी ।

उचलून बाबानी घेतली हाती । आले मापुनी स्वरस्थाना ॥७३॥

म्हणती शामा ही पोथी कनी । पाहे पहा बहुगणी ।

म्हणून देतो तुजलागुनी । ती त्वा बाचूनि पहावी ॥७४॥

अशा या बहुगुणी पोथीचा नित्यपठणासाठी सर्व साईभक्तांनी उपयोग करावा व आपले अध्यात्मिक जीवन अधिक समृद्ध-उत्तम-संपन्न करावे.

या प्रस्तुत अंकात नेहमी प्रभाणच साईभक्ताचे अनुभव, साईभक्तीवर कविता दिलेल्या आहेतच त्याशिवाय प्राचार्य कुलकर्णी याचा साईभय का व्हावे ? हा लेख, साईनाथांची अनुग्रह कथा बोध कथालेखक श्री रानडे यांची बोधकथा, सहान साईभक्त श्री उद्घवेश याचा परिचय, भक्ती या लेखाचा अखेरचा भाग डॉ अशोक कामत यांचा संतभक्तांचा विश्वधर्म आणि श्री सोमण यांचे 'साईउवाच' या संदरातील पुढील भाग, आदि वाचनिय मजजूर समाविष्ट करण्यात आलेला आहे. हाही अंक वाचकांना संग्राह वाटावा असा नेहमीप्रमाणेच प्रयत्न केलेला आहे. वाचकांनी आपल्या सूचना मनमोकळेपणाने आम्हास कळवाव्यात त्यांचा यथोचित विचार करून श्रीसाईलीला

श्री साईबाबाच्या आशीर्वादासह.

विद्याधर तांडे
कार्यकारी संपादक, श्री साईलीला

श्री साईमय का व्हारे ?

- प्राचार्य सी. वाय. कुलकर्णी -

S पूर्ण विश्वात् पसरलेले
कोट्यवधी साईभक्त

नवविद्या भक्तीच्या म्हणजेच भक्ती
करण्याच्या नले पद्धतीपकी एका
किंवा अधिक पद्धतीचा अवलंब करून
साईबाबाची भक्ती सतत करीत
असतात् परतु साईभक्तानी केवळ
साईभक्तीवरच समाधान न मानता
आपली साईभक्ती अधिकाधिक उत्तम
कलन साईमय होण्याचा प्रयत्न
करावा व साईभक्तीचा परमोद्धार विदु
गाठवा किंवा साईभक्तीच्या परमोद्धार
शिखरावर चिरकाल स्थिर व्हावे
साईमय होण्याचे अंतिम ध्येय
गाठण्यासाठी सर्वप्रथम प्रत्यक्ष भक्ताना
“साईमय होणे” म्हणजे काय, हे

साईमय होणे म्हणजे साईशी तदृप्र
होणे किंवा साईशी तादात्म्य पावणे
असा अन्यथार्थ काढता येणे शक्य
आहे. साईशी, म्हणजेच परद्वाशी,
अनंतकोटी ब्रह्मांड नायकाशी, संपूर्ण
व्योमाला किंवा प्रत्येक पोकळीला
व्यापून उरलेल्या चैतन्य व्यासीशी
एकरूप होणे, आपणदेखील या चैतन्य
शक्तीचाच एक घटक आहोत, याची
अनुभूती घेणे म्हणजे साईमय होणे,
असेदेखील म्हणता येईल की,
साईबाबाच्या निरुष, निराकार,
निरसंग, निरिकार, निरालंब अशा
निरुपाधिक अवस्थेची अनुभूती घेणे,
म्हणजे साईमय होणे सत् चित्

आणि आनंद यांनी एकवटलेल्या
साईबाबापर्यंत पोहोचणे, म्हणजे साईमय होणे.

अंतीत, साईमय होण्यासाठी प्रथम बाबामय होणे आवश्यक आहे. बाबामय होणे ही साईमय होण्याची पहिली पायरी आहे. परतु साईभक्तानी या पहिल्या पायरीवरच कायमचा मुक्ताम न करता
साईमय होण्याच्या अंतिम पायरीपर्यंत पोहोचण्याचा प्रामाणिक
प्रयत्न करायला हवा. साईभक्त आपल्या स्थूलदेहाच्या सहाय्याने
साईबाबांशी ईरियास्य भक्ती करतात. परतु ते आपल्या सूक्ष्म
देहाने साईबाबाची अतिद्रिय भक्ती करताना अभावानेच आढळतात.
साईमय होणे म्हणजे साईबाबाची अतिद्रिय गम्य भक्ती करणे होय!
साईभक्त आपल्या विविध इच्छा, अपेक्षा, आकर्षण, ध्येय, मनोरथ
साध्य करण्यासाठी साईबाबांची भक्ती करत असतात. म्हणजेच
साईभक्त हे आपल्या भौतिक किंवा एहिक आणि आधिभौतिक किंवा
आध्यात्मिक उत्तीर्णसाठी साईबाबांची भक्ती करीत असतात.
अशाप्रकारे, कामनापूर्तीसाठी साईभक्ती करणे म्हणजे सकाम
साईभक्ती होय! सकाम भक्ती करण्याच्या साईभक्ताच्या दृष्टीने
साईभक्ती हे केवळ आपले अंतिम ध्येय प्राप्त करण्यासाठी वापरले
जाणारे साधन असत. साहजिकच असा भक्त साईभक्तीमुळे आपले
ध्येय साध्य झाल्यास स्वतःला कृतार्थ समजतो. आपल्या
जिविताच साथक झाले, साईभक्ती कासणी लागली किंवा फलदायी

झाली, असे समजतो. तो साईभक्तीद्वारे प्राप्त झालेल्या, साध्य झालेल्या ध्येयाशी इतका समरस होतो की, साईबाबांशी समरस होण्याचा, साईभय होण्याचा भाव त्याच्या अंतःकरणात स्फुरतच नाही. म्हणूनच साईबाबांची सकाम नव्हे, तर निष्काम भक्ती करणे, म्हणजे साईभय होणे, असे म्हणता येईल. काही भक्त साईबाबांचे सदेह दर्शन व्हावे या हेतूने त्यांची भक्ती करतात. हीदेखील एकप्रकारे सकाम भक्तीच आहे. साईबाबांचे दर्शन व्हावे म्हणून त्यांची भक्ती करणाऱ्याच्या मनात मी (गत) आणि साईबाबा हे द्वैत अस्तित्वात असते आणि द्वैतभाव मनात असलेला भक्त साईभय होऊ शकत नाही. म्हणूनच अद्वैत भावाने साईभक्ती करणे म्हणजे साईभय होणे.

साईबाबांनी धारण केलेला देह ही साक्षात् ईश्वराची केवळ एक क्रीडा, लीला किंवा माया होती. म्हणजेच साईबाबांचा देह ही असत् वस्तू होती आणि या असत् वस्तूच्या मागे चैतन्यरूपी सत्वस्तू होती. साईभय होणे म्हणजे साईबाबांच्या असत् देहाची सीमा ओलांडून त्यांच्या पलीकडे असलेल्या सत्वस्तूशी युक्त होणे. मानवी मनाचे विचार, मावना व इच्छाशक्ती असे तीन पैलू आहेत. ह्या तिन्ही पैलंड्रूरे साईबाबांशी संलग्न होणे, साईबाबांमध्ये विस्तृत जाण, विश्वद्वून जाणे, याचाच अर्थ साईभय होणे. साईबाबा या आपल्या उपास्य देवताच्या सतत सानिध्यात राहणे, म्हणजे साईभय होणे नव्हे, तर सतत साईबाबांच्या सानिध्यात राहिल्यामुळे, साईश्वराचे सानिध्य प्राप्त झाल्यामुळे साईभक्ताला साईबाबांच्या कृपेने अद्वैय साईब्रह्माचा साक्षात्कार होणे, जीव (साईभक्त) आणि शिव (साईबाबा) यांचा जीवद्वैक्य स्वरूप साक्षात्कार होणे, म्हणजेच साईभय होणे, साईभय होणे, म्हणजेच साईबाबांचा कधीही विसर न पडू देणे, असा अन्वयार्थदेखील निघ शकतो. साईभय होणे, म्हणजे आपली दैनंदिन कामे, जबाबदाऱ्या, व्यवहार त्यागून सतत समाधी लावून बसणे नव्हे. समाधी लावणे, म्हणजे वृत्तीरहित जागृती अवस्था साधणे होय. समाधी लावण्याचा अत्यंत सोपा भाग म्हणजे नामस्मरण वा ध्यानधारणा. काही साईभक्त सतत नामस्मरण करतात, साईबाबांचे ध्यान करतात. परंतु असे करताना ते वृत्तीरहित जागृतावस्थेस न पोहोचता निद्राधीन होतात. म्हणूनच समाधी कशी लावावी, हे संदगुरुकडून शिकून घेणे आवश्यक आहे. कधीकधी संदगुरुकडे न शिकता केवळ संदगुरुंच्या, म्हणजेच साईबाबांच्या कृपेने समाधी लावता येणे शक्य आहे. समाधी लावण्यासाठील प्रमुख उद्देश असतो जागृतावस्थेतील आपली कामे, व्यवहार, जबाबदाऱ्या, कर्तव्ये अधिक चांगल्या प्रकारे पार पाडता येणे. म्हणूनच सतत साईनामस्मरण किंवा साईध्यानधारणा करीत समाधी लावून निष्क्रिय होणे नव्हे, तर साईनामस्मरण किंवा साईध्यानधारणेद्वारे

समाधी लावून द्वंद्वातीत होणे, सुखदुःखाच्या जगणिवेच्या सीमापार जाणे म्हणजे साईभय होणे. समाधी अवस्थेत जाणिवेची जाग नेणीवेने घेतलेली असते, मीपणा गळून पडलेला असतो. म्हणूनच साईभय होणे, म्हणजे मीपणा गळून पडणे असे देखील म्हणता येते.

साईभय होणे, म्हणजे सतत साईबाबांच्या मूर्तीचे दर्शन घेणे, साईबाबांचे छायाचिन जवळ बाळगून त्याचे सतत दर्शन घेणे, सारखा साईबाबांच्या उदीचा वापर करणे, शिरडीच्या वान्या करणे, असे समजणे चूक आहे. साईभय होणे, म्हणजे उद्घर्वमुख होउन, म्हणजेच स्वतःकडे सर्व जाणिवांचा स्नोत वळवून स्वतःमध्येच साईबाबांचे अस्तित्व आहे याची अनुभूती घेणे होय. साईभय होणे, म्हणजे सतत साईबाबांच्या आरत्या व भजने करणे, ऐकणे नव्हे, आपल्या ओठाना सतत 'साईनाम' घेण्याची सवय लावणे नव्हे, तर 'साईनाम' हे आपल्या अंतःकरणाचा रथायीभाव करणे, आपल्या देहाच्या रोमारोमातून स्पष्टपणे स्फुरलेला साईनामाचा "अनाहत ध्वनी" ऐकणे होय. उद्घर्वमुख होउन साईस्मरण केल्यास सर्व प्रकारच्या जाणिवा लोप पावतात, उरतात ते फक्त साईबाबाच आणि या अवस्थेस पोहोचणे, म्हणजे साईभय होणे. साईभक्त हे स्वतःवर आणि आपल्या आप-स्वकियांवर साईबाबांची कृपादृष्टी व्हावी म्हणून साईभक्ती करत असतात. मात्र साईबाबांची कृपादृष्टी मला नको आहे, तर स्वतः साईबाबाच मला हवेता, त्यांचे दर्शन मला हवे, त्यांचा सहवास मला हवा, ही एकमेव आस मनात राहणे, म्हणजे साईभय होणे.

साईभक्तांच्या ध्यानात आले असेलच की, साईबाबांची पूजा-अर्चा, जप, ध्यान, अभिषेक, उपवास, होम-हवन, भजन-कीर्तन करणे, म्हणजे साईभय होणे नव्हे. साईबाबांची वचने तोऱ्डपाठ करून सतत उद्धारित राहणे किंवा साईनामस्मरणाची पोपटपंची करणे, म्हणजे साईभय होणे नाही, तर साईश्वरसंघान राखणे. म्हणजे साईभय होणे, मी आणि साईबाबा या द्वैतभावातून मी वजा केल्यावर शिळ्क राहतात फक्त मीराहित साईबाबा आणि या मीराहित साईबाबांच्या अस्तित्वाच्या जाणिवेने जीवन व्यापून राहणे या अवस्थेला साईभय होणे, असे म्हणता येईल. दुसऱ्या शब्दांमध्ये सांगायचे झाले, तर साईबाबांमध्ये 'मी' चे विसर्जन होणे किंवा साईबाबा आणि मी देह या द्वंद्वाचा अंत होउन "मी"ला अस्तित्वच नाही, अस्तित्व आहे ते फक्त साईबाबानाच याचा क्षणोक्षणी प्रत्यय येणे किंवा याची अखंडपणे प्रचिती घेणे, म्हणजेच साईभय होणे, साईभय होणे या अवस्थेचा अर्थ समजून घेतल्यानंतर आता आपण साईभय का व्हावे ? साईभय होण्याने साईभक्ताना अपेक्षा किंवा इच्छा मनात नसतानादेखील कोणते भौतिक आणि आधिभौतिक स्वरूपाचे लाभ होतात ? याच्यावर विचारमंथन आणि चिंतन करणार आहोत. साईभय झालेल्या भक्ताला दिव्य बोध होतो आणि

या दिव्य बोधाच्या सामर्थ्याने साईभक्ताला एकमेव-अद्वितीय सत्-चित्-आनंदच साईबाबांच्या रूपाने प्रकट झालेला आहे, याचा प्रत्यय येतो. साईमय झालेल्या भक्ताला साईबाबा हेच चिन्मय आदिपुरुष आहेत, साईबाबा म्हणजेच आत्मचैतन्य आहेत, साईबाबा म्हणजेच चित्ताज्योत, नामातला नाभी आणि रुपता रूपी आहेत, हे अनुभवात येऊ लागते. साईमय झालेल्या भक्ताला साईबाबांचे केवळ मनकल्पित दर्शन होते, असे नव्हे, तर त्याला साईबाबांच्या अस्तित्वाचा बोध होतो आणि हा बोध अतिंद्रिय स्वरूपाचा असतो. साईबोध झाल्यामुळे साईभक्ताच्या संपूर्ण जीवनावरच सखोल सु-परिणाम होतो. त्याच्या जीवनात सत्यम, शिवम, सुंदरम याचा त्रिवेणी संगम होतो. साईबाबा खरोखरच अनंतरूपी आहेत, ते ब्रह्मांडनायक, रंजाधीराज, योगीराज, परब्रह्म, सचिदानन्द सदगुरु आहेत, अरुप असूनदेखील स्वरूप आहेत, हे वस्तुतः अनुभवास येते. मी यंत्र आणि साईबाबा यात्री आहेत, याचा प्रत्यक्ष प्रत्यय येतो. साईबाबा केवळ अक्षरपुरुष नसून पुरुषोत्तम आहेत, हे साईमय झाल्यावर प्राणोप्राण जाणवू लागते. देहत्याग केल्यामुळे ब्रह्मीभूत झालेले, अतिंद्रिय झालेले साईबाबा साईमय झालेल्या भक्ताच्या वाणीला, मनाला, दृष्टीला आणि संवेदनाना गम्य होतात. म्हणजेच अतिंद्रिय झालेले, इंद्रियातीत झालेले साईबाबा इंद्रियगम्य होतात. साईमय झालेल्या भक्ताला स्थूलदेहाच्या आत जे सूक्ष्म रूपात साईतत्व आहे त्याची अनुभूती येऊ लागते. हळूहळू सूक्ष्माला अधिक स्थूलता येते. नंतर सूक्ष्मदेखील गुप्त होतय आणि साईबाबांचे दर्शन होते.

साईबाबा हे केवळ भाष्यकृत किंवा उदात्तीकरण केलेले मानव नव्हते, तर ते सतत स्वयंक्रीडारत असलेल्या परब्रह्माने लीलेत नररूप धारण केलेले लीलामानव होते, ते धनीभूत ब्रह्म होते, याचा अखंड प्रत्यय साईमय झालेल्यांना येत असतो. साईमय झालेल्यांना आत व बाहेर सर्वभूतात साईबाबांचा साक्षात्कार होत असतो. साईमय झालेल्यांना स्वतःच्या ठारी असणाऱ्या किंवा वसणाऱ्या साईतत्वाचे भान असते व त्यांची ही स्वस्वरूपस्थिती कधीही भंग पावत नाही. साईमय झालेल्या साईभक्ताच्या सर्व इंद्रियांद्वारे केल्या जात असलेल्या सर्व कृतीमधून ब्रह्मानंदच ओसऱ्हून बहात असतो. हे साईभक्त धर्माचरणाला योग्य-मान्य ते सर्व कर्म करीत असतात, निषिद्ध कर्म टाळीत असतात. तरीदेखील विधिनिषेधांपासून अलिस राहतात. साईमय झालेल्यांचा मीपणा, अहंभाव, अहंकार, अभिमान पूर्णपणे गळून जातो. साईमय झालेल्यांची अशी दृढ श्रद्धा असते की, आयुष्यात जे-जे घडते ते सर्व साईबाबाच घडवून आणीत आहेत. साईमय झालेल्यांची आसक्ती विरळ होते व इंद्रिये संयमित वा नियंत्रित होतात, आपल्या अंतर्यामी साईबाबांचे वास्तव्य आहे, हे सत्य त्यांना स्पष्टपणे

जाणवू लागते. साईमय झालेला भक्त सतत ध्यानयोगावर राहतो, रुपाला सहजध्यान जमते, तो साईबाबांशी निमग्न राहतो. साईमय झालेल्या भक्ताची वाटचाल निश्चितपणे कैवल्यसाक्षात्काराच्या दिशेने होत असते. साईमय झाल्यावर चित्ताच्या वृत्तींचा पूर्णपणे अविरोध होतो व साईभक्त समाधी अवस्थेप्रत पोहोचतो.

साईमय झालेला भक्त कधीही निराशावादी होत नाही. तसेच या भक्ताकडे भोगवादी प्रवृत्ती रहात नाही. साईभय झालेल्या भक्ताला आपले जीवन सुखरूप व आनंदरूप आहे, असा अनुभव येऊ लागते. खन्या परमार्थाची, म्हणजेच परमशुद्ध व परमसूक्ष्म परमार्थाची जाणदेखील साईमय झालेल्या भक्तांना येऊ लागते. साईमय झालेल्या भक्ताची अवस्था पंख तुटलेल्या पक्षाप्रमाणे कधीच होत नाही. त्याचे मन कधीही भरकटत नाही, तर ते पूर्णपणे व सर्वार्थाने स्थिर होते. साईमय झालेल्या भक्ताच्या मनातून काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद व मत्सर हा षडूरिपूंचे पूर्णपणे उच्चाटन होते. सुखदुर्खाच्या संवेदना अंतर्मनात प्रवेश करून विकार, वासना ह्या माध्यमातून प्रगट होत नाहीत. मन पूर्णपणे निर्द्वद्ध अवस्थेस पोहोचते. साईमय झाल्यामुळे बहिर्मन शुद्ध होते व बहिर्मन शुद्ध झाल्यामुळे अंतर्मनाचे उन्नयन होऊन त्याचे रूपांतर दिव्य मनात होते. साईमय होणे या विलक्षण अवस्थेत बहिर्मन, अंतर्मन व दिव्य मन यांचे एकमेकांशी विलीनीकरण होऊन फक्त एकच भन शिळ्क राहते, ज्याला 'उन्मन' असे संबोधितात. याचा गर्भितार्थ असा की, साईमय झाल्याने उन्मनाचे प्रकटीकरण होते. म्हणजे उन्मन अवस्था प्राप्त होते. साईमय झाल्यावर बहिर्मन शुद्ध व श्रद्धायुक्त होते. या शुद्ध श्रद्धायुक्त बहिर्मनाची श्रद्धा अंतर्मनाच्या प्रचंड शक्तीवर केंद्रित होते व त्यामुळे साईमय झालेल्यांच्या मनाचे सर्व संकल्प सिद्ध होतात, पूर्ण होतात. साईमय झाल्याने शुद्ध श्रद्धायुक्त झालेले बहिर्मन अंतर्मनाशी संयोग पावते. यामुळे ईश्वरी शक्तीशी सदैव युक्त असलेल्या अंतर्मनातील प्रचंड ईश्वरी शक्तीचा बहिर्मनाला अनुभव येत राहतो.

साईमय झालेल्या भक्तांची वित्-जड ग्रंथी किंवा गाढ निश्चितपणे सुटते. साईमय झालेल्यांच्या अंतर्मनाची देहभावापासून फारकत होते व त्यांचा परमार्थ परिपूर्ण होतो. साईमय झालेल्या भक्तांच्या मनात देहभाव निर्माण होऊच शकत नाही. कारण त्यांचे अंतर्मन पूर्णपणे साईभावाने व्यापलेले असते. साईमय झालेल्या भक्तांच्या अंतर्मनात मी म्हणजे देह असे स्फूरण कधीही होत नाही. उलट साईव आहेत, मी कोणीही नाही, असा शुद्ध भाव निर्माण होतो. साईमय झालेल्या भक्तांच्या अंतर्मनाला देहबुद्धीचा कलंक लागलेला नसल्यामुळे साईमय झालेल्या व्यक्ती आपल्या ध्यानवस्तूशी, म्हणजेच साईबाबांशी खन्या अर्थाने पूर्णपणे व स्थायी स्वरूपात तद्रुप होतो. सर्वसामान्य व्यक्तींचे ज्ञान

हे आहार-नीती-भय-मैथुन हा गोर्धंपर्यंत मर्यादित असते. हे ज्ञान देहबुद्धीने अशुद्ध झालेले ज्ञान असते. मात्र साईमय झालेल्यांच्या ज्ञानाच्या कक्षा विस्तृत होतात व त्यांना शुद्ध स्वरूपाचे ज्ञान भिळून संविदानंदपदापर्यंत पोहोचता येते. साईमय झालेला भक्त हा साईसाधक असतो. त्याची विविधप्रकारे साईसाधना सुरु असते. यामुळे अशा साईसाधकाच्या ठिकाणी वृतंभरा प्रतिभा, म्हणजेच प्रतिभा ज्ञान व दिव्य ज्ञान उत्पन्न होते. या दिव्यज्ञानाच्या उत्पत्तीलाच आत्मसाक्षात्कार म्हणतात. म्हणूनच आत्मसाक्षात्कार व्हावा अशी मनीषा असणाऱ्यांनी साईमय व्हावे. साईमय होणे ही आत्मसाक्षात्काराची गुरुकिळीच आहे.

साईमय झालेला भक्त कधीही कोणाचे वाईट तर करीत नाहीच, परंतु वाईट व्हावे, असे चिंतीतदेखील नाही. सर्वचे भले व्हावे, कल्याण व्हावे, हाच विचार साईमय झालेल्या भक्ताच्या मनात शिळक असतो. त्यामुळे साईभक्ताच्या गतजन्मीच्या, तसेच त्या जन्मी, साईमय होण्याआधी केलेल्या, अनावधानाने झालेल्या सर्व पापांचा नाश होतो. अशा भक्ताकडून संदैव दानधर्म, गरजूना आवश्यक ते सहाय्य देणे, भूतदया, सेवा इत्यादी होत असतात. साईमय झालेल्या भक्ताचा सतत पुण्यसंचय होत राहतो. पुण्यसंचयामुळे साईमय झालेला भक्त चीर समाधानी व आनंदी होतो. असा भक्त स्वतःच्या जीवनात सुखी होतो. मात्र साईमय झालेला भक्त हा कधीही भौतिक किंवा प्राप्यचिक सुखाने उन्मत्त होत नाही. तो सतत विनम्र व विनयशील राहतो. साईमय झाल्यास निश्चितपणे स्वानंद जागृत होतो व यामुळे वासनेचे संपूर्ण निर्मूलन होते, विषयासक्ती नष्ट होते व अंतःकरणात साईबाबांचा नित्य वास किंवा अस्तित्व राहते. प्रत्येक साईभक्ताच्या मनात साईगुरु. असतातच. 'गुरु' या शब्दातील 'गु' या अक्षराचा अर्थ आहे गुप्त आणि 'रु' या अक्षराचा अर्थ आहे रूपात. तेव्हा असे म्हणता येईल की, प्रत्येक साईभक्ताच्या मनात साईगुरु म्हणजेच साई गुप्त रूपात असतातच. परंतु साईमय झालेल्या भक्ताला सतत या साईगुरुंचे, म्हणजेच गुप्त रूपात असलेल्या साईचे अस्तित्व जाणून लागते. त्यांचे गुप्त रूपात नव्हे, तर प्रगट रूपात दर्शनदेखील होऊ लागते. साईमय झालेल्यांना साईबाबांच्या अस्तित्वाचा वारंवार साक्षात्कार होऊ लागतो, साईबाबांच्या अस्तित्वाची प्रविती आणि प्रतीती येऊ लागते. साईबाबांचे अस्तित्व आजदेखील केवळ सूक्ष्मरूपात नव्हे, तर स्थूल रूपातदेखील आहे, अशी साईभक्तांची दृढ श्रद्धा असते. साईमय झालेल्या भक्ताच्या बाबतीत या श्रद्धेचे रूपातर वास्तवात होते. साईमय झालेल्या भक्तांच्या बाबतीत त्यांचा श्रद्धागोल इतका पारदर्शक झालेला असतो की त्यांना स्थूलदहरूपधारी साई अस्तित्वाच्या श्रद्धागोलातून श्रद्धेच्या पलीकडे असलेले साक्षात्

साईबाबा, स्पष्टपणे दिसू शकतात, जाणून शकतात. अशाप्रकारे साईमय झाल्याने साईसाक्षात्कार घडून स्वतः साईस्वरूप होता येते व त्यामुळे मानवजन्माचे सार्थक होते.

साईमय झालेल्या भक्ताचा अहंकार पूर्णपणे गळून पडतो. अहंकार नाहीसा झाल्यामुळे जीवन आत्मज्ञानाने स्वयंप्रकाशित होते. शुद्ध "मी"चे हृदयात स्फूरण होते. साईमय झालेला भक्त सर्वस्याचा त्याग करून खन्या अर्थाने "दिंगवर" झालेला असतो. साईमये झालेला भक्त खन्या अर्थाने "ब्रह्माचारी" होतो; कारण तो ब्रह्माचे आचरण करीत असतो.

साईमय झालेल्या भक्तांना भवसागर ओलांडून पैलतीरी जावे लागत नाही. त्यांच्या बाबतीत भवसागर शिळकंच रहात नाही. साईमय झालेल्या भक्तांच्या बाबतीत बुद्धी व साईचे मीलन घडून येते. असे झाले की, जीवभाव व ब्रह्मभाव लोप पावतो. "मी एक जिवात्मा" ही कल्पना नष्ट पावून केवळ साईच आहेत, अन्य काहीही नाही हा अमृतानुभव प्राप्त होतो. साईमय झालेल्या भक्ताच्या बाबतीत मायेमुळे झालेली स्वस्वरूपाची विस्मृती दूर होऊन स्वस्वरूपाची गेलेली स्मृती जागृत होते. स्वस्वरूपाची विस्मृती म्हणजेच भावरोग. या भावरोगातून मुक्त होण्यासाठी भावरोग धन्यवंतरीची आवश्यकता असते. साईबाबा हे भावरोग धन्यवंतरी असल्यामुळे साईमय झालेल्यांना भावरोगातून मुक्ती मिळते. साईबाबा हे सदगुरु होते. यामुळे साईमय झालेल्यांना सदगुरुची प्राप्ती होते. साईबाबांच्या रूपात सदगुरुची प्राप्ती झाल्यामुळे साईमय झालेल्या भक्ताला अध्यात्म अध्यात्म विकास राजविद्या समजप्रयास दीर्घकाल प्रतीक्षा करावी लागत नाही.

साईमय झालेल्या भक्ताची आध्यात्मिक प्रगती होत असते. साईमय झालेल्या भक्ताला सर्वप्रथम साईसाक्षात्कार होतो. नंतर साईबाबांशी ऐक्य असल्याचा, साईबाबांशी एकरूप झाल्याचा अनुभव येतो. नंतर साईब्रह्माप्रमाणे आपला आत्मादेखील अनंत आहे याचा प्रत्यय येतो. यापुढची आध्यात्मिक उन्नतीची पायरी म्हणजे साईब्रह्माच्या अनंत तत्वातून आत्म्याचे अनंतत्व वजा होते व बाकीही अनंततत्वच राहते. मी आत्मा आहे, आत्मा पूर्णब्रह्माचा भाग आहे आणि साईबाबा पूर्णब्रह्म आहेत, तेव्हा मीदेखील पूर्णब्रह्म साईबाबाच आहे, असा साईभक्ताला बोध होतो. म्हणजेच साईमय झालेल्या भक्ताला "तत्त्वमयी आणि सर्व स्वत्विंद ब्रह्म" ही अनुभूती येते.

साईमय झालेल्या भक्ताने साईबाबांचे स्मरण केल्यास त्याला केवळ साईबाबांच्या मूर्तीचेच नव्हे, तर प्रत्यक्ष साईबाबांचे दर्शन घडू शकते. साईबाबांचे रूप-स्वरूप त्याच्या अंतःचक्षूसमोर स्पष्टपणे दिसू लागते. साईमय झालेल्या भक्ताला एकदा साईबाबांचे

दर्शन झाले की, साईबाबा या भक्ताच्या विरस्मरणात राहतात. अशा भक्ताला विनासायास क्षणाक्षणाला चरा-चरातून, अणू-रेणूतून साईबाबांचे अस्तित्व जाणवू लागते. असा साईभक्त जगतो तो केवळ साईबाबांसाठीच. साईमय झालेला साईभक्त प्रापंचिक जबाबदाच्या पार पाडीत असतौ. सर्वसामान्य व्यक्तिप्रमाणे त्याचे वागणे असते. सर्वसामान्य मानवाच्या देहाप्रमाणेच त्याच्या देहाचे व्यवहार किंवा कार्य सुरु असते. तरीदेखील तो प्रपंचात राहून प्रपंचातून मुक्त झालेला असतो, देहात राहून देहातून मुक्त झालेला असतो, सर्वांगांचे असून सर्वांगधून दूर गेलेला असतो. ज्या मार्गाने साईभक्त या अवस्थेपर्यंत पोहोचतो त्या मार्गाला अध्यात्मशास्त्रात “अवकाश मार्ग” असे संबोधितात. साईमय झालेला भक्त अवकाश मार्गाने साईबाबांपर्यंत पोहचत असतो.

साईमय झालेला भक्त सतत साईस्मरण करीत असतो. या सततच्या साईस्मरणामुळे साईमय झालेल्या भक्ताला अतिंद्रिय अनुभव येऊन साईस्मरणाची अधिकाधिक गोडी लागते. त्याच्याकडून स्वाभाविकपणे साईस्मरण होत राहते. अशा साईभक्ताच्या पृथ्येक श्वासाबरोबर साईनामस्मरण होत राहते. साईमय झाल्यामुळे उन्मन अवस्थेस पोहोचलेल्या साईभक्ताला स्वानंदाची प्राप्ती होते व हा स्वानंद विविध मार्गांनी व्यक्त होऊ लागतो. काही साईभक्तांच्या बाबतीत हा स्वानंद आनंदाश्रूच्या रूपात प्रगट होतो. कार्हीचा स्वानंद आपल्या डोळ्यांसमोर दिसणाऱ्या शांत प्रकाशाद्वारे प्रगट होतो. कार्हीना अत्यंत सुमधूर नाव ऐकू येतात, तर कार्हीना उत्तम सुगंध येतो. ज्या साईमय झालेल्या भक्तांच्या हातातून वा पायातून स्वानंद प्रगट होतो ते देहभान विसरून टाळ्या वाजवू लागतात वा बेमान होऊन नाघूदेखील लागतात.

साईमय झालेल्यांचे मन हे शक्ती, ज्ञान आणि स्वानंदाच्या उगमस्थानापर्यंत पोहोचते आणि म्हणूनच अशा भक्तांच्या जीवनाचा सर्वांगीण विकास होतो. अशा भक्तांची ऐहिक उन्नती तर होतेच, परंतु त्याचंबरोबर त्याला आध्यात्मिक सुखदेखील लाभते. साईमय झालेल्याना अंतरस्थ सर्वांसाम्राज्याचा लाभ होतो. साईमय झालेला भक्त दैनंदिन जीवनातील ताणतणावांपासून मुक्त होतो.

त्याच्या   सर्व   शारीरिक
व मानसिक क्रिया शुद्ध होतात. साईमय झालेल्या साईभक्ताची बुद्धी शुद्ध होते. शुद्ध बुद्धीच्या सहाय्याने असा भक्त आत्मा ही केवळ कल्पना नसून आलेला प्रत्यक्षात अस्तित्वात आहे, हा अद्भुत अनुभव घेतो. साईमय झालेल्याचा आल्याशी संयोग होऊन त्यांची बुद्धी स्थिर होते व त्यांना दैवी शांती प्राप्त होते.

सिद्धी प्राप्त करून घेणे हा साईमय होण्यामार्गील उद्देश नसला

तरीदेखील साईमय झालेल्याना सिद्धी प्राप्त होतात किंवा सिद्धींशी संबंधित काही अनुभव त्यांना निश्चितच येतात.

साईमय झालेल्या भक्तांचे अंतिम प्रयाणदेखील अतिशय आनंदमयच होते. साईमय झालेले साईभक्त अंत करणशुद्धीच्या परमोद्देश पातळीपर्यंत पोहोचलेले असतात. साहजिकच मृत्यु म्हणजे त्यांच्या दृष्टीने साईबाबांमध्ये विरकाल विलीन होण्याची प्रक्रियाच असते. म्हणूनच ते मृत्युला अतिशय आनंदाने सामोरे जातात. साईमय झालेला भक्त हा विषय प्रेमाचा, स्नेहाचा, सेवेचा, त्यागाचा अत्यंत सुखावह असा स्वोत झालेला असतो. अशा साईभक्ताच्या स्थूल देहाचे व सूक्ष्म देहाचे सर्व व्यवहार, सर्व कार्य साईबाबासूपी दिव्य शक्ती स्वतः परस्पर चालवू लागते. म्हणूनच साईमय झालेला भक्त क्षमाशील, विनम्र, सर्वगुणी व संयमशील असतो. साईमय झालेला भक्त हा सदाचारी होतोच होतो. त्याचा सदाचार हा लौकिक व अलौकिक अशा दोन्ही स्तरांवर असतो. साईमय झालेल्या साईभक्तामध्ये दातृत्व व त्यागबुद्धी निर्माण होते. आपल्याजवळ देण्यासारखे जे जे आहे ते तो इतरांना देत असतो. आपल्याला जे काही मिळाले आहे ते साईबाबांकडूनच मिळालेले आहे, आपल्याकडील देण्यासारखे सर्वकाही साईबाबांचे आहे, आपला त्याच्यावर काहीही अधिकार नाही. साईबाबांनी, आपल्याला जे दिलेले आहे ते इतरांना देण्यासाठीच दिलेले आहे या भावनेतूनच साईमय झालेल्या भक्ताच्या ठायी दातृत्व निर्माण झालेले असते. दातृत्व हा साईबाबांचा स्थायीभाव होता, तो साईबाबांचा दिव्य गुण होता. म्हणूनच साईमय झालेल्या भक्ताच्या आचरणातदेखील-दातृत्व उत्तरते.

साईमय झालेला भक्त अभय, म्हणजे भयरहित, भीतीरहित होतो. साईमय झालेल्या भक्ताला साईबाबांचा ध्यास इतका लागलेला असतो की, त्याला देहसुखाचे भानच राहिलेले नसते. मृत्यु तर त्यांना यांकिंचितच वाटत असतो. साईमय झाल्यामुळे त्याच्या जन्माचे सार्थक झालेले असते. आणि म्हणूनच देह राहो किंवा जावो, देहाच्या अस्तित्वाची त्याना तमाच नसते. साईबाबा माझे रक्षक आहेत, अशी साईमय झालेल्या भक्तांची धारणा असते. साईमय झालेल्या भक्ताला साईबाबांच्या देवत्वाची, दिव्यत्वाची, त्यांच्या निर्सर्वकर्चस्वाची, त्यांच्या पंचमहाभूतांवरील सत्तेची, त्यांच्या अनंत सामर्थ्याची अनुभूती आलेली असते. यास्तव साईमय झालेल्या भक्ताच्या मनात निर्भयता निर्माण झालेली असते. या निर्भयतेमुळे किंवा अभयत्वामुळे साईमय झालेला भक्त कोणत्याही संकटांवर सहजासहजी मात्र करू शकतो.

साईमय झाल्यामुळे भक्त दयासागर किंवा प्रेमसिंधु झालेला असतो. साईमय झालेल्या भक्तांचे अंत करण मानवतेने,

स्नेहभावाने ओथंबलेले असते. तो आपल्या संपर्कात येणाऱ्या प्रत्येकावर प्रेमाभृताचा वर्षाव करु लागतो. साईमय झालेल्याचे प्रेम हे पूर्णपणे निरपेक्ष प्रेम असते. साईमय झालेल्या भक्ताची दयावृत्ती ही कृत्रिम नसते, अनेसर्गिक नसते, तर ती अंतकरणातून स्फुरलेली असते. या दयाबुद्धीमुळेच त्याच्यामध्ये सेवावृत्तीदेखील निर्माण होते. दुखितांची सेवा ही साईभक्तीच आहे, अशी साईमय झालेल्यांची भावना असते. साईमय

झालेल्यांना

प्रत्येकामध्ये, स्वतःमध्ये व इतरांमध्ये साईबाबाच दिसत असल्यामुळे त्यांच्या मनात मी आणि दुसरी व्यक्ती ह्या भेदभाव अजिबात अस्तित्वात नसतो. म्हणूनच दुसर्याची सेवा करून मी स्वतःचीच सेवा करीत आहे अशी त्यांची दृढ भावना झालेली असते. यामुळेच साईमय झालेल्या भक्ताची दया ही अधिकाधिक व्यापक होत जाते व अखेर तिला विश्वात्मकता लाभते, ती मानवापुरती मर्यादित न राहता सार्वजनिक होते.

साईमय झालेला भक्त अत्यंत क्षमाशीलदेखील होत असतो. अशा भक्ताच्या मनात सूखबुद्धी कधीही निर्माण होत नाही. साईमय झालेला भक्तदेह सुखदुःख, आर्थिक लाभ-नुकसान, सन्मान-मानहानी ह्या जागिंवांच्या पलीकडे गेलेला असतो. म्हणूनच एखादी व्यक्ती आपल्याला शारीरिक त्रास देत आहे, आपली आर्थिक हानी करीत आहे, आपली मानहानी करीत आहे, हे विचार त्याच्या मनाला शिवतदेखील नाहीत. एखाद्या व्यक्तीने साईमय झालेल्या भक्ताची कोणत्याही प्रकारची हानी करण्याचा प्रयत्न केला तर ती हानी म्हणजे केवळ एक आभास आहे, माया आहे, असत आहे आणि साईबाबा हेच एकमेव सत् आहे याचा बोध त्या भक्ताला झालेला असल्यामुळे तो ह्या अपप्रकारांकडे दुर्लक्ष करतो व हे अपप्रकार करणाऱ्या व्यक्तीला क्षमा करून भोकळा होतो.

साईमय झाल्याने मनःशांतीचादेखील लाभ होतो. साईमय झालेल्या भक्ताला साईबाबांविषयी अधिकाधिक ज्ञान होत राहते; आणि या झानामुळे त्याला अपार शांती निळते. अपार शांतीमुळे मनाचा तोल कायम राखला जातो, अविवेकाची उत्पत्ती होत नाही. अशातता निर्माण करणाऱ्या घटनादेखील साईमय झालेल्या भक्ताची मनःशांती बिघडवू शक्त नाहीत. अशांतीला योग्य कृतीच्या रूपात प्रतिक्रिया देऊनदेखील मन शांत राहणे, म्हणजेच शाश्वत शांती लाभणे. साईमय झाल्यावर ही शाश्वत स्वरूपाची शांती लाभते. या शाश्वत स्वरूपाच्या शांतीचा लाभ झाल्यामुळे साईमय झालेल्या साईभक्ताचे स्वतःवरील नियंत्रण कधीही सुटत नाही. असा साईभक्त अशांतता निर्माण करणाऱ्या प्रसगावर भात करण्यासाठी आपल्या मनाचा एक उपकरण, एक साधन म्हणून

वापर करतो. मात्र ह्या मनरूपी साधनांचे नियंत्रक साईबाबाच आहेत, मन हे केवळ नाममात्र आहे, हा भाव त्याच्या मनाच्या गाम्यात सदैव असतो. साईमय झालेला भक्त सदैव आत्मक्रीडारत असतो. अशा साईभक्ताला मनोरंजनाच्या बाह्य साधनांची आवश्यकता नसते. कारण तो साईभक्त क्रीडेत सदा भग्न असतो. साईमय झालेल्या भक्ताचा सत्वगुण प्रबळ होतो व रज आणि तंगुणांचा जीवनावरील, आचरणावरील प्रभाव लोप पावतो.

साईमय झालेल्या भक्ताला चिन्मयनिद्रेचा, उन्मतीनिद्रेचा किंवा ब्रह्मनिद्रेचा लाभ होतो. ही निद्रा इंद्रियांना वेसावध करणारी नसते. या उन्मन निद्रेमुळे साईभक्त साईज्ञानाने पूर्ण जागृत असतो. ही निद्रा इंद्रियातीत असते. ही निद्रा घेणारा साईभक्त “बाह्यता” झोपी गेल्यासारखा दिसतो, परंतु आतून तो पूर्णपणे जागृत असतो. ब्रह्मनिद्रा इंद्रियसुखरूपी नसून आत्मसुखरूपी असते. त्यामुळे ही ब्रह्मनिद्रा घेणारा साईभक्त सतत ब्रह्मानंदरूपी अमृतरस प्राशन करीत असतो.

साईमय झालेल्या भक्ताला साईची चिंता लागलेली असते. ही चिंता शारीरिक, मानसिक, आर्थिक आणि नैतिक चिंतेपेक्षा फारच अधिक गुणवत्तेची असते. म्हणजेच साईमय झालेल्या भक्ताची चिंता ही दिव्य चिंता असते. या दिव्य चिंतेमुळे अखेर साईच आपल्या इतर सर्व चिंता पहात असून साईनीच आपल्यावर कृपादृष्टी टाकून आपल्याला चिंतामुक्त केले असल्याची अनुभूती येते. एकदा का साईमय झालेल्या भक्ताला साईबाबांची चिंता लागली की, तो भक्त आपल्या देहाच्या आणि मनाच्या सीमा ओलांडून साईसाधना करू लागतो. तो आपले सर्वस्व साईबाबांवरून ओवाळून टाकतो. साईमय झालेला भक्त या अवस्थेस पोहोचला की, साईबाबाना आपल्या भक्ताची चिंता लागते. यामुळे असे भक्त आपल्या मनात जो भाव धारण करतात त्या भावाची साईबाबा पूर्तता करतात. अगदी एखाद्या भक्ताची सायुज्य मुक्तीची इच्छा असली, तरीदेखील साईबाबा ती इच्छा पूर्ण करतात. साईबाबा साईमय झालेल्या भक्ताला अध्यात्म सुख प्रदान करतात व त्याच्या या सुखावर काळाची नजरदेखील पडणार नाही याची काळजी घेतात.

साईभक्तांनो, साईमय का व्हावे, या प्रश्नाच्या उत्तराचे माझ्या अल्पमतीनुसार केलेले वरील विवेचन वाचून तुमच्या मनात एक प्रश्न निश्चितच सत्पत्र होईल. हा प्रश्न असेल “साईमय कसे व्हावे?” माझ्या पुढील लेखात मी ह्या प्रश्नाचे उत्तर शोधण्याचा प्रयत्न करणार आहे.

साईंउवाच

साईंचे बोल होती ना फोल

अध्याय ३ स

- संग्रहक : प्र. का. सोमण

(निवृत्त लेफ्टनेंट कर्नल)

(मार्गील अंकावरकन पुढे)

पाश्वभूमी

मागच्छा, म्हणजे दुसऱ्या अध्यायात म्हटल्याप्रमाणे, श्री साईनाथांनी महान् साईभक्त श्री. अण्णासाहेब (दाभोलकर) यांच्यावर असीभ कृपा केली व त्यांना साईचिन्त्र लिहिण्याची अनुज्ञा दिली. या कामी साईनाथांचा लाडका भक्त शामा (माधवराव देशपांडे) यांनी मोलाचे सहाय्य केले. अगदी बरोबर उत्तम मोका साधून, अण्णासाहेबांचा साईचिन्त्र लेखनाचा विचार शामाने बाबाच्या कानावर घातला. बाबांनी अण्णासाहेबांचे भस्तकावर वरदहस्त ठेवला व त्याना उदीचा प्रसाद दिला. अण्णांनी साईचरणांवर डोके ठेवले व लोच 'पडत्या फळाची आज्ञा' समजून अण्णासाहेबांनी चरित्रलेखन ओवीबद्द स्वरूपात लिहिणे सुरु केले. त्यावेळी श्री साईनाथांनी ज्या शब्दांत आशीर्वचन अण्णासाहेबांना दिले ते असे :

“आपुली संपूर्ण अनुभवी ।
चरित्र स्थिती वर्णावया ।
तुम्ही आपुले कार्य करा ।
मनी यत्किंचितही न कवरा ॥

विद्वास पूर्ण मदवचनी धरा ।
निर्धार करा मनाचा ॥२॥
केलिया मल्लीलेचे लेखन ।
होईल अविद्या दोष निरसन ।
भक्तिभावे करिता श्रवण ।
प्रपंचभान भावल्ले ॥३॥

उठतिल श्रवण सागराकरी ।
भक्ति प्रेमामृताच्या लहरी ।
बुडिया देता उपराउपरी ।
येती करी बोधरळे” ॥४॥

बाबांनी यापुढेही जाऊन सांगितले की :

“यांतचि तुमचे कल्याण आहे ।
माझेही अवतार सार्थक्य आहे ॥
माझी तों घोकणी नित्य पाहे ।
काळजी वाहे हेंव भी ॥१०॥

वरी एक सांगतो शामा ।
प्रेमे घेईल जो मन्मामा ।
तयाचा मी सकल कामा ।
पुरवी प्रेमा वाढवी ॥११॥

मग जो गाई वाडेकोडे ।
माझे चरित्र माझे पवाडे ।
तयाचिया मी मागेषुदे ।
चोहींकडे उभाचि ॥१२॥

जे जे भक्त मजकारणे ।
असतील विनटले जीवे प्राणे ।
तयासि या कथा श्रवणे ।
आनंद होणे सहजचि ॥१३॥

कोणीही केल्या माझे कीर्तन ।
तयासी देर्इन आनंदघन ।
नित्य सौख्य समाधान ।
सत्य वधन मानावे ॥१४॥

जो मजलागी अनन्य शरण ।
विक्षास युक्त करी मदभजन ।
माझे चिंतन माझे स्मरण ।
तयावे उद्घरण द्रीढ माझे ॥१५॥

माझे नांव माझी भक्ती ।
माझे दत्तर माझी पोथी ।
माझे ध्यान अक्षय चित्ती ।
विषय स्फूर्ति कैसी त्या ॥१६॥

कृतांताच्या दाढेतुन ।
काढीन मी निजभक्ता ओडुन ।
करिता केवळ मत्कथाश्रवण ।
रोग निरसन होईल ॥१७॥

कथा करा सादर श्रवण ।
त्यावरी करा पूर्ण भनन ।
मननावरी निदिध्यासन ।
समाधान पावाल ॥१८॥

अहं सोहे जाईल विरोन ।
उनमन होईल श्रोतियांचे मन ।
चित्त होईल थेतन्य घन ।
अनन्य परीपूर्ण श्रद्धेने ॥१९॥

“साईसाईति” नामस्मरण ।
करील सकल कलिमल दहन ।
वाणी श्रवणगत पापभंजन ।
एक लोटांगण घालिता” ॥२०॥

पाश्वभूमी

यानंतरचा श्री. अण्णासाहेब (दाभोलकर) यांचा स्वतःचे बाबतीत आलेला अनुभव फार ऐकण्यासारखा आहे. १९१६ मध्ये श्री. अण्णासाहेबांनी सरकारी नोकरी पुरी केली व ते पेन्शनर बनले. त्यावेळी ते शिरडीस श्री साईबाबाच्या दर्शनास गेले. तो गुरुपौर्णिमेचा दिवस होता व त्याचवेळी त्यांचे स्नेही भोठे साईभक्त श्री. अण्णासाहेब चिंचणीकरही साईदर्शनार्थ शिरडीत आले होते. त्यांना श्री. दाभोलकरांच्या आर्थिक परिस्थितीची चांगली जाण होती व पेन्शनमध्ये संसाराच्या सांच्या जबाबदाच्या पार पाडणे हे श्री. अण्णासाहेब दाभोलकरांना फार कठीण जाणार होते हे श्री. चिंचणीकरांना

अवगत होते. बाबांशी सलगीने बोलण्याचा साईभक्तीपोटी त्यांना अधिकार प्राप्त झाला होता. त्यांना श्री. अण्णासाहेबांची दया आली व त्यांच्याशी आणगाऊ काहीही चर्चा न करता, श्री. चिंचणीकरांनी मोठ्या अदबीने, अजीजी करीत, शिफारसवजा बाबांना विनवणी केली की, बाबांनी श्री. अण्णासाहेबांची चिता निवाराची व त्यांना एखादी चांगली नोकरी लावून घावी. त्यावर श्री साईनाथ काय म्हणाले ते ऐका :

“मिळेल मेली तयासी नोकरी ।

करावी आता माझी चाकरी ।

सुख संसारी लाभेल ॥७६॥

ताटे याची भरली सदा ।

यावज्जीव न रिती कदा ।

भावे भत्पर होता सर्वदा ।

हरतील आपदा तयाच्या ॥७७॥

काही केले काय झाले ।

म्हणती जन ले समजा चळले ।

धर्मचिरण जयांनी वर्जिले ।

तयास पहिले वजवि ॥७८॥

समोर येता बाजूस जावे ।

महाभवंकर ते समजावे ।

त्यांच्या छायेसही न राहावे ।

पडल्या सहावे कष्टही ॥७९॥

आचारहीन शीलभ्रष्ट ।

विचारहीन कर्मनष्ट ।

देखेना जो इष्टानिष्ट ।

केवी तो अभिष्ट पावेल ॥८०॥

लाभ्याबांध्यादिण विशेषी ।

कोणी नये आपुले पाशी ।

क्षास सुकर का माशी ।

हडहड कुणासी कर्स मये ॥८१॥

येथून पुढे भक्तिभावा ।

करावी याने माझी सेवा ।

करुणा येईल देवाधिदेवा ।

अक्षय टेवा लाधेल ॥८२॥

मग ही पूजा करावी कैसी ।

मी कोण कैसा जाणावा भरवंसी ।

साईचा तो देह विनाशी ।

ब्रह्म अविनाशी सुपूज्य ॥८३॥

मी तो अष्टधा-प्रकृतीरुपाने ।

भरलो आहे चीबाजूने ।